

Ella Kankkunen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)+
Lastentarhanopettajan
virkakelpoisuus
Opinnäytetyö, 2018

LASTEN OSALLISUUS PÄIVÄKOTI PYRRISSÄ

Osallisuus toiminnassa ja toiminnan suunnittelussa

TIIVISTELMÄ

Kankkunen, Ella. Lasten osallisuus päiväkotipyrrissä. Osallisuus toiminnassa ja toiminnan suunnittelussa. Diak Pieksämäki, syyskuu 2018. 48 sivua. 3 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Tutkimuspainotteisen opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, kuinka lasten osallisuus toteutuu päiväkodin toiminnassa ja sen suunnittelussa lasten ja kasvattajien näkökulmasta. Tarkoituksena oli saada selville, mitä mieltä lapset olivat omasta osallisuudestaan ja kuinka kasvattajat kokivat lasten osallisuuden toteutumisen. Opinnäytetyön työelämäyhteistyökumppanina oli Joroisten päiväkotipyrrin 5-vuotiaiden lasten ryhmä Velemut ja ryhmässä toimivat kasvattajat.

Aineistoa opinnäytetyöhön kerättiin lapsille tehdyllä haastattelulla ja kasvattajille tehdyllä Webropol-kyselyllä. Sekä lasten haastattelun että kasvattajien kyselyn kysymykset jaettiin päiväkodin toimintaan ja toiminnan suunnitteluun. Lapset haastateltiin yksitellen ja kasvattajille kysymykset lähetettiin henkilökohtaiseen työsähköpostiin.

Tulosten perusteella Velemu-ryhmän lapset ovat tyytyväisiä osallisuuteensa ryhmänsä toiminnassa ja toiminnan suunnittelussa. Lapset olivat sitä mieltä, että he saavat leikkiä päiväkodissa sen kaverin kanssa, jonka kanssa haluavat. Lapset olivat myös sitä mieltä, että kasvattajat kysyvät heidän mielipidettään siihen, mitä päiväkodissa voisi tehdä. Suurin osa kasvattajista oli sitä mieltä, että lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa ja sen suunnittelussa toteutuu hyvin. Kuitenkin kasvattajien mielestä tavoitteellisen toiminnan suunnittelussa lasten osallisuus ei toteudu vielä riittävän hyvin.

Velemu-ryhmän lasten osallisuuden toteutuminen toiminnassa ja sen suunnittelussa sijoittuu Shierin osallisuuden tasomallin mukaan tasolle kolme. Tasolla kolme lasten mielipiteet otetaan huomioon ja tällä tasolla lapsen osallisuus toteutuu lasten oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Kun päiväkodin toiminta osallisuuden näkökulmasta sijoittuu tasolle kolme, voidaan todeta, että toiminta on riittävästi lasten osallisuutta kunnioittavaa.

Asiasanat: varhaiskasvatus, lasten osallisuus, lapsilähtöisyys

ABSTRACT

Kankkunen, Ella. Children's participation at kindergarten in Pyrri. Participation in activities and planning. Diak Pieksämäki, Autumn 2018, 48 pages, 3 appendices. Diakonia University of Applied Sciences, Bachelor of Social Services + kindergarten teacher qualification.

The aim of the thesis was to investigate how children's participation is realized in kindergarten activities and in the planning of the child and the early childhood providers. The purpose was to find out what the children thought of their own participation and how the early childhood providers felt about the participation of children. The working partner of the Bachelor's Thesis was a group of five-year-old children called Velemut in Joroinen.

The material for the Bachelor's Thesis was collected through an interview with the children and a Webropol survey for early childhood providers. Both the interview of the children and the questions of the early childhood providers' questionnaire were divided into the Pyrris's activities and the planning of the activities. The children were interviewed individually and the questions for the early childhood providers were sent to the personal work email.

Based on the results, the children of the Velemu Group are satisfied with their participation in the Group's activities and planning of the activities. The children were of the opinion that they could play with a friend who they wanted to. The children were also of the opinion that the early childhood providers ask about their opinion on what they could do at the kindergarten. Most of the early childhood providers thought that the children's participation in the group's activities and its planning is well done. However, the early childhood providers argue that in the planning of goal-oriented activities, the participation of children is not yet sufficiently successful.

The implementation of the Velemu Group's children's participation in the activities and planning of the Velemu Group is ranked according to Shier's Level of Inclusion. At level three the children's opinions are taken into account and at this level the children's participation is realized in accordance with the children's rights agreement. When the day-care center's activity from the point of view of inclusion is ranked at the level of three, it can be stated that the activity is sufficiently respectful of the children's involvement.

Keywords: early childhood education, child's participation, child-focused orientation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 VARHAISKASVATUS OSALLISUUDEN MAHDOLLISTAJANA	5
3 LASTEN OSALLISUUS	7
3.1 Lasten osallisuus	7
3.2 Lapsilähtöisyys	9
3.3 Kasvattajat osallisuuden mahdollistajina	9
3.4 Shier osallisuuden tasomalli	10
3.5 Aikaisemmat tutkimukset	14
4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS	17
4.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset	17
4.2 Yhteistyökumppanin esittely	18
5 TUTKIMUSMENETELMÄT	19
5.1 Lasten haastattelu	20
5.2 Kasvattajien kysely	22
6 AINEISTOJEN ANALYYSI	24
6.1 Lasten haastattelun analysointi	24
6.2 Kasvattajien kyselyn analysointi	26
7 TULOKSET	27
7.1 Lasten näkemykset omasta osallisuudestaan toiminnassa ja sen suunnittelussa	27
7.2 Kasvattajien näkemykset lasten osallisuudesta toiminnassa ja sen suunnittelussa	29
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	32
8.1 Osallisuus toiminnassa	32
8.2 Osallisuus toiminnan suunnittelussa	34
8.3 Osallisuuden taso ja osallisuuden kehittämisideoita	35
9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	36
10 POHDINTA	39
LÄHTEET	41
LIITE 1. Lasten haastattelu	46
LIITE 2. Vanhempien suostumus lapsen osallistumisesta tutkimukseen	47
LIITE 3. Kasvattajien kysely	48

1 JOHDANTO

Osallisuus määritellään YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa (1989) yhdeksi kolmesta oikeuksien ryhmästä, johon lapsella on oikeus ja jota aikuisilla on velvollisuus suojella. Lapsella on oikeus ilmaista itseään ja olla osallinen itseään koskevissa päätöksissä. Osallisuuden tulee toteutua kaikilla lapsen elämän osa-alueilla, myös kodin ulkopuolisessa kasvatuksessa. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010.) Lapset ovat yhteiskunnassamme samalla tavalla palveluiden käyttäjiä kuin aikuisetkin. Tämän vuoksi on tärkeää muistaa, että lasten osallisuuden merkitys lapsen arjessa on yhtä tärkeää, kuin aikuistenkin osallisuus. Uudessa varhaiskasvatuslaissa ja uusissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lasten osallisuus tuodaan esille yhä tärkeämpänä asiana lapsen elämässä.

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, kuinka lasten osallisuus toteutuu toiminnassa ja sen suunnittelussa lasten ja kasvattajien näkökulmasta. Opinnäytetyöni toteutan Joroisten päiväkotipiirissä, 5-vuotiaiden ryhmässä. 5-vuotiaiden Velemu-ryhmässä on yhteensä 26 lasta ja viisi kasvattajaa, kaksi lastentarhanopettajaa ja kolme lastenhoitajaa. Opinnäytetyön aihe on työelämälähtöinen, joka vastaa yhteistyökumppanin tarpeeseen selvittää lasten osallisuutta. Oma mielenkiintoni lasten osallisuutta kohtaan on myös yksi syy aiheen valitsemiseen. Tulosten perusteella kasvattajat saavat tietää, kuinka Velemu-ryhmän osallisuus toteutuu ja mitä mieltä lapset ovat omasta osallisuudestaan. Lisäksi tuloksista nostetaan esille mahdollisia kehittämisideoita.

Vastauksia tutkimuskysymyksiini saan tutkimuspainotteisella opinnäytetyöllä. Kerään tietoa lapsille tehtävällä haastattelulla ja kasvattajille tehtävällä Webropol-kyselyllä. Teoreettisen viitekehyksen opinnäytetyössäni muodostaa teoria varhaiskasvatuksesta ja osallisuudesta sekä siihen liittyvistä muista käsitteistä, kuten lapsilähtöisyydestä ja kasvattajien mahdollisuudesta vaikuttaa lasten osallisuuteen. Hyödynnän raportissani uutta varhaiskasvatuslakia ja uusia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Lopullisia tuloksia vertaan Shierin osallisuuden tasomalliin, pohtien missä kohdassa tasomalli Pyrrin 5-vuotiaiden ryhmän osallisuus on.

2 VARHAISKASVATUS OSALLISUUDEN MAHDOLLISTAJANA

Varhaiskasvatus on lapsen suunnitelmallisen ja tavoitteellisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa erityisesti pedagogiikka painottuu. Tavoitteena on tukea lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista sekä edistää lapsen hyvinvointia. (Opetushallitus. Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Varhaiskasvatus i.a.) Lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy ovat varhaiskasvatuksessa tärkeitä teemoja. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot edistävät lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Varhaiskasvatus antaa myös mahdollisuuden huoltajille osallistua työelämään tai opiskeluun ja näin ollen se tukee huoltajia kasvatustyössä. (Opetushallitus 2016.) Varhaiskasvatusta voidaan järjestää perhepäivähoidossa, päiväkodissa tai esimerkiksi kerho- ja leikkitoimintana. Lapsen vanhemmat saavat päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen, mutta jokaisella lapsella on kuitenkin siihen oikeus. (Opetushallitus. Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Varhaiskasvatus i.a.) Kuntien vastuulla on järjestää varhaiskasvatusta perheen tarpeisiin joko omana toimintanaan tai palvelun hankkijana. Jokainen lapsi on oikeutettu saamaan varhaiskasvatusta 20 tuntia viikossa. Kun lapsen vanhemmat ovat koko-aikaisesti töissä, koulutuksessa yms., lapsella on oikeus kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen. Vanhemman jäädessä työttömäksi oikeus koko-aikaiseen päivähoitoon säilyy kaksi kuukautta. Tarvittaessa lapsella on oikeus 20 tuntia suurempaan hoitoon tilapäisten vanhempien työllisyystilanteiden muutosten kohdalla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a.)

Lasten kuulemisen ja osallisuuden merkitystä yhteiskunnan eri palveluissa, ja myös varhaiskasvatuksessa on viimeisten vuosikymmenien aikana alettu pitämään yhä tärkeämpänä asiana. Yksi tärkeä lähtökohta varhaiskasvatusikäisten lasten osallistumiselle on Lapsen oikeuksien sopimus. (Turja & Vuorisalo 2017, 36.) Suomessa varhaiskasvatusta säätelee YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, perustuslaki ja varhaiskasvatuslaki. YK:n lapsen oikeuksien sopimus koskee jokaista alle 18-vuotiasta lasta. Tämä maailman laajimmin ratifioitu YK:n ihmisoikeussopimus määrittää lapsille kuuluvat oikeudet ja asettaa valtiolle vastuun niiden toteuttamisesta. Osallisuus on lapsen oikeuksien sopimuksen yhtenä ydintemana. Sopimus muistuttaa, että lapsi on oma yksilö, jolla on oikeus tulla kuulluksi. Sopimuksen mukaan lapsen näkemykset tulee huomioida hänen ikätasonsa mukaisesti ja lapsella on oikeus omaan mielipiteeseensä.

Aikuisten on turvattava lapsen osallisuuden kasvu asteittain hänen ikänsä ja yksilöllisten valmiuksiensa mukaisesti. On tärkeää myös mahdollistaa lapsen osallisuuden kokemukset. (Lapsenoikeudet.fi. Lapsen oikeuksien sopimus i.a.) Suomen perustuslaki (L 731/1999) velvoittaa, että lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä sekä heillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin oman kehitystasonsa mukaisesti. Uusi varhaiskasvatustalaki (L 580/2015) määrää, että lapsen mielipiteet ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioidessa lapsen varhaiskasvatusta. Päiväkodin on myös säännöllisesti järjestettävä lapselle ja hänen huoltajilleen mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on valtakunnallinen määräys siitä, kuinka varhaiskasvatusta toteutetaan ja miten paikalliset ja lasten omat varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan. Tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä. Näin pyritään myös edistämään laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista Suomessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen tärkeimmät tavoitteet ja sisällöt, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten vanhempien välinen kasvatuskumppanuus, monialainen yhteistyö ja lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman sisältö. (Opetushallitus 2016.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan toimintakulttuurin edistäminen osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kautta. Näitä kolmea edistetään kaikessa toiminnassa inklusiivisessa toimintakulttuurissa. Lapsen sensitiivinen kohtaaminen, nähdyksi tuleminen ja myönteinen kokemus kuulluksi tulemisesta vahvistaa lapsen osallisuutta. Osallisuutta vahvistaa niin lapsen kuin huoltajienkin osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Varhaiskasvatuksen henkilöstön on huolehdittava siitä, että paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa lapsella ja huoltajalla on oltava mahdollisuus osallistua mukaan prosessiin. Lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma on laadittava yhdessä huoltajien kanssa. Lapsen mielipiteet ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmaa tehtäessä. (Opetushallitus 2016, 30.)

3 LASTEN OSALLISUUS

Koko varhaiskasvatuksen ja myös esiopetuksen merkitys ja päämäärä kytkeytyy lapsen mukana olemiseen. Lapsen näkemysten ja tarpeiden kunnioittaminen ja niiden huomioon ottaminen kasvatuksen ja opetuksen suunnittelussa on edellytys lapsen hyvinvoinnille. (Heikka, Hujala & Turja 2009, 81.)

3.1 Lasten osallisuus

Osallisuuden määrittelyssä keskeistä on lasten oma sisäinen kokemus siitä, että he kokevat olevansa tärkeitä ja, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa ympäröivään maailmaan. Lasten osallisuus ilmenee lapselle ominaisella ja ikätasolle sopivalla tavalla toimia ja ilmaista itseään. (Kettukangas & Härkönen 2014, 104.) Kasvattajan on hyvä muistaa, että lapset kokevat oman osallisuutensa tunteen eri tavoin. Lisäksi osallisuus on todella tilannesidonnainen kokemus jokaiselle lapselle. Välttämättä jokainen lapsi ei koe tullessa osalliseksi, vaikka toinen lapsi kokisikin tullessa. (Leinonen 2014, 19.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään, että lapsilla on oikeus tulla kuulluksi ja osallistua heidän elämäänsä vaikuttaviin asioihin. Kun lapset kohdataan arvostavasti, heitä kuunnellaan ja heidän aloitteisiinsa vastataan, vahvistuu lasten osallisuuden kokemus ja vaikuttamisen taidot. (Opetushallitus 2016.) On tärkeää, että lapsi saa olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa häntä koskevia asioita. Lapsen identiteetin kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapsella on mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä hänelle itselleen merkittävissä asioissa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Lapsen osallisuus 2016.)

Lapset kasvavat, kehittyvät ja oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Tämä oppimiskäsitys sisältää myös näkemyksen lapsesta aktiivisena toimijana. (Opetushallitus 2016.) Varhaiskasvatusikäisten lasten osallisuus rakentuu lasten ja aikuisten sekä ryhmän että yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutustilanteet voivat olla jokapäiväisiä pieniä kohtaamisia, valintatilanteita ja yhteiseen toimintaan vaikuttamista. (Leinonen 2014, 18.) Varhaiskasvatuksen kentällä toimitaan yhteisössä, jossa lapset ja varhaiskasvatuksen henkilöstö oppivat toisiltaan. Yhteisön kaikki jäsenet kohdataan tasa-arvoisina ja heitä kaikkia kohdellaan

yhdenvertaisesti. Lapsia, mutta myös heidän kanssaan toimivia aikuisia, kannustetaan jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan sekä kehittämään uusia toimintatapoja. (Opetushallitus 2016, 30.) Lapsia rohkaistaan osallisuuteen suunnittelemalla sekä mahdollistamalla eri toiminnoissa ja tilanteissa lasten omat valinnat ja suunnitelmien toteuttaminen. (Kettukangas & Härkönen 2014, 105.) Pikkuhiljaa itsenäisyyden kasvamisen myötä lapsi tuntee olevansa yhä enemmän oman toimintansa ja elämäntapahtumiensa ohjaaja ja aktiivinen osapuoli omassa oppimisprosessissaan (Heikka ym. 2009, 81). Näin ollen lapsen kuuleminen ja osallisuus onkin yksi laadukkaan varhaiskasvatuksen osatekijä (Heikka ym. 2009, 81).

Pienet varhaiskasvatusikäiset lapsen kykenevät myös osallisuuteen. Omien ajatusten ja näkemystä esille tuomiseen lapset tarvitsevat kasvattajien tukea. Kun puhutaan lasten osallisuudesta, on samalla otettava huomioon myös lasten kyvyt osallistua. Erilaisista kasvuympäristöistä tulevat lapset voivat olla osallistumiskyvyiltään erilaisia, mutta kyseessä voi myös olla heidän elinpiiriensä tarjoamat erilaiset osallisuuden kokemukset ja odotukset. (Alanko 2013, 16, 53.)

Jotta osallisuus toteutuisi, se edellyttää tiettyjä asioita, jotka kasvattajan olisi hyvä ottaa huomioon, jotta lasten osallisuuden lähtökohdat ryhmässä olisivat tasaiset. Ensinnäkin lapsiryhmässä täytyy olla sellainen kieli, jolla jokainen voi kommunikoida toisten kanssa, tulla kuulluksi, saada tietoa ja käydä keskusteluita. Osallisuus edellyttää myös sitä, että osallistuakseen lapsilla tulee olla riittävän paljon tietoa kyseisestä aiheesta, tilanteesta ja ympäristöstä, jossa he voisivat olla osallisia. Tiedon myötä kyseinen toiminta tulee siihen osallistuville ymmärrettäväksi ja merkitykselliseksi, jolloin he voivat tehdä ehdotuksia kyseiseen toimintaan ja osallistua neuvotteluun, päätöksentekoon ja toteutukseen. Lisäksi osallisuus edellyttää myös lasten pääsyä materiaaliin resursseihin ja vaikuttamista niiden hankintaan ja käyttötapaan. Näitä ovat esimerkiksi tilat, välineet ja toimintamateriaalit. Esimerkiksi erilaiset välineet voivat olla sijoitettu paikkoihin, joihin lapset eivät näe tai pääse, tämä sinänsä jo rajoittaa lasten aloitteiden ja ideoiden syntyä. Oikeanlainen tunnetila ja onnistuneet osallisuuden kokemukset edellyttävät myös osallisuuden toteutumista. Luottamus itseen ja muihin on osallisuuden perustana. Lapsi uskaltaa tulla mukaan yhteiseen toimintaan ja esittää ajatuksiaan, kun hän pystyy luottamaan tilanteeseen, kasvattajiin ja omaan itseensä toimijana. (Turja & Vuorisalo 2017, 48–50.)

3.2 Lapsilähtöisyys

Lapsilähtöinen varhaiskasvatus tarkastelee varhaiskasvatusta lapsen kautta lapsen kasvuprosessina. Lapsilähtöisyydessä painotetaan enemmän lapsesta lähteviä ideoita ja lapsesta tulevaa innostusta, oppimista ja oivaltamista sekä sen kaiken tukemista oikeilla menetelmillä ja valinnoilla. (Hytönen 1992, 132–135.)

Jarno Paalasmaa (2016) kiteyttää lapsilähtöisyyden pyrkimykseksi rakentaa lasta aktiivoiva kasvutapahtuma lapsen kehitysvaiheisiin perustuvasta tiedosta ja havainnosta käsin sekä yritykseksi ymmärtää lasta ja ylipäättään ihmistä. Lapsilähtöisyydessä ymmärretään, miten moninaista lahjakkuutta on olemassa. Lapsen kasvu on aikuisen tukema prosessi, jossa lapsi on aktiivinen toimija. Lapsen kiinnostuksen kohteet suuntaavat toimintaa. Lapsilähtöisyydessä kunnioitetaan lapsuutta ja nähdään ja arvostetaan lapsen persoonallisuus. (Pulkkinen, 2017.)

Kinoksen (2001) mukaan lapsilähtöisyydessä lapsi ja aikuinen ovat tasavertaisia toimijoita. Tämä ei kuitenkaan tarkoita turvattomuutta tai aikuisuudesta luopumista, koska aikuisen tehtävänä on aina ottaa lopullinen vastuu lapsen oppimisesta. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus tarkastelee varhaiskasvatusta lapsen kasvuprosessina lapsen itsensä kautta. Siinä lapsi ottaa huomioon oman minuutensa ja tietämyksensä aktiivisena luojana sekä osana päiväkodin vertaisryhmää. Lapsilähtöisyydessä uskotaan lapsen kykyihin ja potentiaaliin. (Henni & Lahtovaara, 2011.)

3.3 Kasvattajat osallisuuden mahdollistajina

Strandell (1996) tutkimuksessaan päiväkodista lasten sosiaalisena kohtaamispaikkana toteaa, että kasvattajan tärkein tehtävä on olla läsnä lapsille. Lapselle aikuisen henkinen ja fyysinen läheisyys, saatavilla olo, luo lapsille turvallisen olon ja toimintakentän. Aikuisen tulee jättää lapselle omaa tilaa toimia ja tehdä omia ratkaisujaan. (Strandell 1996, 184–185.)

Karlsson (2005) korostaa kasvattajan toimintaa lasten osallisuuden mahdollistajana. Aikuisten toimintatavoilla on vaikutusta lasten aktiivisuuteen ja lasten vaikuttamismahdollisuuksiin. Avoin ja kuunteleva kasvattaja pyrkii löytämään keinot

selvittääkseen lasten ajatukset ja mielipiteet. Näin kasvattaja myös tutustuu lapseen. Kasvattaja voi omalla toiminnallaan hankaloittaa lasten osallisuutta itse sitä tiedostamatta. Tilanteet voivat liittyä esimerkiksi vuorovaikutukseen. Lapsesta voi tulla myös kasvattajan toiminnan kohde. Tällöin kasvattaja pyrkii vahvistamaan omia mielipiteitään lapsen kautta tai muovaamaan lasten toimintatapoja itselleen merkitykselliseksi. (Karlsson 2005, 36–39.)

Jokainen lapsi toivoo kuuluvansa ryhmään, joten aikuisten tulee huomata tilanteet, jotka vaikuttavat ryhmädynamiikkaan. Ryhmädynamiikkaan vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi positiiviset ja negatiiviset jännitteet kaverisuhteissa ja aikuisten vuorovaikutussuhteet. Osallisuus kehittyy vähitellen. Aikuisen tehtävänä on edistää sitä toiminnallaan ja esimerkeillään. Lapsia tulee kohdella yksilöllisesti ja tutustuttaa muihin ja ympäristöön. (Rasku-Puttonen 2006, 112.)

Toteutuakseen osallisuus edellyttää dialogista vuorovaikutusta lasten ja aikuisten välillä. Lasten tulee tuntea kuuluvansa joukkoon, tulla nähdyksi ja huomioiduksi ja siten ymmärtää osallisuutensa ryhmässä. Dialoginen keskustelu sisältää erilaisten asioiden käsittelyä, toisten mielipiteiden ja ajatusten kunnioittamista ja hyväksymistä ja tarkistamista, että asiat ymmärretään samalla tavalla. Dialogissa käsitellään myös ikäviä asioita. Keskinäinen arvostus ja luottamus lisää osallisuutta ja opettaa lasta tuntemaan itsensä. Kun aikuinen luottaa lapseen, dialoginen vuorovaikutus ja osallisuus mahdollistuu. Lasten pitää saada vaikuttaa omiin sosiaalisiin suhteisiin, aikuisen ohjatessa niitä lapsen kehitystason mukaan. (Rasku-Puttonen 2006, 111–113, 121.)

3.4 Shier osallisuuden tasomalli

Shierin (2001) osallisuuden tasomallissa (kuvio 1.) lasten osallisuutta tarkastellaan lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen kautta. Osallisuuden tasoja, askelmia on viisi: 1. Lapset tulevat kuulluiksi, 2. Lapsia tuetaan ilmaisemaan näkemyksiään, 3. Lasten mielipiteet otetaan huomioon, 4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin ja 5. Lapset jakavat vallan ja vastuun päätöksentekoprosessissa. Jokaisella portaalla lasten kanssa työskentelevältä aikuiselta vaaditaan samoja sitoutumisen asteita ja aitoa halua toteuttaa lasten osallisuutta. Ensimmäiseksi lasten kanssa työskentelevältä vaaditaan kykyä avautua (avautuminen) eli vastaanottaa uusia ajatuksia ja

unohtaa vanhat ajatukset ja toimintamallit. Tämän jälkeen kasvattajan on luotava mahdollisuus (mahdollistaminen) osallisuuden muutokselle kasvatusyhteisön toimintakulttuurissa. Viimeiseksi kaikkien kasvattajien on sitouduttava uudenlaiseen malliin, jolloin lasten osallisuuden tasosta tulee kasvattajille velvoite (velvoittaminen). (Shier 2001, 110–111.)

Polku lapsen osallisuuteen alkaa lapsen kuuntelemisesta, joka on polun ensimmäinen askelma. Aikuisen tulee miettiä, onko hän oikeasti valmis kuuntelemaan ja kuulemaan lasta (avautuminen). Tämän jälkeen toimintaympäristö ja toimintakulttuuri muokataan sellaiseksi, että lasten on helppo ilmaista mielipiteitään (mahdollistaminen). Kun työyhteisössä lasten kuunteleminen on rutinoitunutta toimintaa, on kyseessä velvoittaminen. Tämän jälkeen työyhteisössä voidaan siirtyä seuraavalle askelmalle. (Shier 2001, 111).

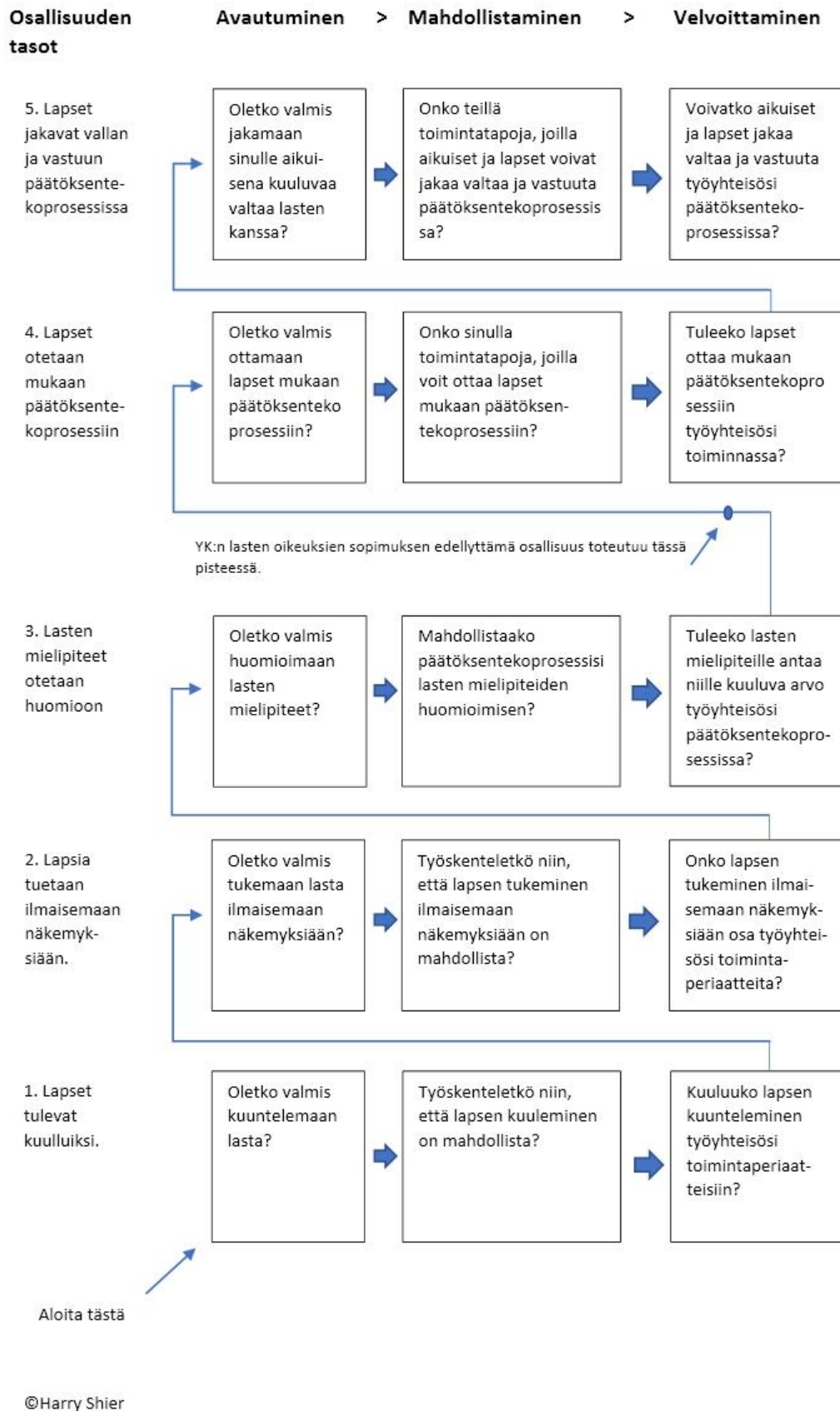
Seuraava askelma on lapsen tukeminen ilmaisemaan omia mielipiteitään. Tällä askelmalla kuuntelemisen lisäksi keskitytään siihen, kuinka aikuinen voi tukea lasta ilmaisemaan mielipiteensä kuten erilaiset toiminnat ja aktiviteetit. Lisäksi kiinnitetään huomio siihen, miksi lapsi ei ilmaise mielipiteitään. Aikuisen tulee rohkaista lasta mielipiteen ilmaisemiseen, ja aikuisella tulee olla tahto tukea ilmaisun mahdollistamista. (Shier 2001, 112.)

Kolmannella askelmalla aikuisen on otettava lasten mielipiteet huomioon. Tämä ei tarkoita sitä, että lapset saavat aina mielipiteensä läpi, vaan aikuisen tulee perustella mitkä lasten mielipiteet voidaan toteuttaa. Lapselle perustellaan, miksi toimitaan tietyllä tavalla. Shierin mukaan lapsen osallisuuden toteutuminen lasten oikeuksien sopimuksen mukaisesti toteutuu kolmannella askelmalla. Tällöin työyhteisön toimintakulttuurissa lasten mielipiteiden ja ajatusten huomioiminen on muodostunut rutiiniksi. (Shier 2001, 113.)

Askemat neljä ja viisi tarkastelevat osallisuutta enemmän aktiivisena osallistumisena pidempikestoisiin päätöksentekoprojekteihin ja vähemmän yksittäisien valintojen sopimisiin. Neljännellä askelmalla lapsi otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen kanssa keskustellaan ja pohditaan päätettävistä asioista. Aikuiset tukevat lapsia mielipiteiden ilmaisuun ja ottavat lasten ajatukset huomioon.

Tähän kuuluu myös asioiden suunnittelu sekä lasten sitouttaminen päätöksiin. (Shier 2001, 114.)

Viimeisellä eli viidennellä tasolla lasten mielipiteiden painoarvo nousee entisestään. Suunnittelussa lapset ovat tasa-arvoisia aikuisten kanssa. Lisäksi kasvattajat jakavat sopivassa määrin valtaa lapsille ja auttavat heitä kantamaan vastuun päätöksiä tehdessään. Edellä mainituissa asioissa kasvattajien tulee huomioida lasten kehitystaso sekä halu kyseiseen toimintaan. (Shier 2001, 115.)

KUVIO 1. Shierin osallisuuden tasomalli (Shier 2001)

3.5 Aikaisemmat tutkimukset

Mia Irtamon (2013, 4) pro gradu -tutkielmassa osallisuutta lähestyttiin lapsen näkökulmasta ja lapsista käsin. Tutkimuksessa selvitettiin millaisena lapset näkevät mahdollisuutensa osallistua päiväkodin päätöksentekoon ja mitkä ovat ne asiat, joihin lapset tuntevat voivansa vaikuttaa ja mihin lapset haluaisivat vaikuttaa. Lisäksi Irtamon tarkoituksena oli selvittää miten lapset saavat äänensä kuuluviin päiväkodin arjessa, kuten toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa sekä jokapäiväisissä toiminnoissa. (Irtamo 2013, 29.)

Tutkimuksen tulosten mukaan lasten kokemukset osallisuudesta vaihtelevat suuresti. Osallisuutta ilmeni monessa eri muodossa ja monella eri tasolla. Tulokset jaoteltiin kolmen eri pääteeman alle:

- 1) valtasuhde-ulottuvuus
  - a) lapsilla on valtaa
  - b) aikuisilla on valtaa
- 2) vaikutuspiiri-ulottuvuus
  - a) lapsen henkilökohtaisen tason asioihin vaikuttaminen
  - b) lapsiryhmän asioihin vaikuttaminen
  - c) päiväkodin asioihin vaikuttaminen
- ja 3) tieto- ja tunnetason-ulottuvuus. (Irtamo 2013, 39, 44.)

Päällimmäisenä tuloksista nousi lasten kokemus siitä, että aikuiset päättävät lähes kaikista päiväkodin toiminnoista leikkiä ja vapaata puuhasteluaikaa lukuun ottamatta. Päiväkotien toimintarutiinit ja aikataulutukset hallitsevat lasten päivää niin paljon, että vapaalle leikille ja omaehtoiselle toiminnalle ei jää paljon aikaa. Päivässä on lyhyitä hetkiä, jolloin lapset voivat tehdä mitä haluavat eli vaikuttamismahdollisuus on melko vähäistä. Lapset kertoivat ideoivansa ja määräävänsä leikkiin liittyvät asiat itse. Kaikki lapset nimesivätkin juuri leikin asiaksi, johon heillä oli mahdollisuus vaikuttaa. He kokivat myös, että leikkiin liittyvissä asioissa heidän ei tarvinnut pyytää lupaa niin usein kuin muihin päiväkodissa tapahtuviin toimintoihin. Vastauksista oli havaittavissa, että lupaa pyydetään jopa itsestään selviin ja vapaasti valittaviin asioihin. Tämä kertoo aikuisen ja lapsen välisestä valtakulttuurista. (Irtamo 2013, 65–67.)

Lapset olivat pääosin tyytyväisiä päiväkotitoimintaan ja ne seikat, joihin lapset eivät olleet tyytyväisiä, eivät näyttäneet heitä suuremmin vaivaavan. Tämä asettaa kuitenkin suuremman vastuun kasvattajille arvioida toimintaa kriittisesti ja ottaa lapsiakin mukaan arviointiin. Miten kasvattajat kehittävät toimintaa lasten näkökulmasta, jos eivät sitä tunne? Lapset kokivat oman osallisuutensa hyvin erilaisesti. Tämä johtuu siitä, että osallisuus on hyvinkin monitasoinen ja henkilökohtainen kokemus. Lapset kuitenkin kokivat, että he eivät voi esittää toiveitaan päiväkodissa, koska aikuiset kuitenkin päättävät asioista. (Irtamo 2013, 67–68.)

Elina Stenvallin ja Ullamaija Seppälän tutkimuksessa selvitettiin miten päiväkodit määrittävät osallisuuden ja miten ne siihen suhtautuivat. Lisäksi tutkittiin osallisuuden lisäämisen edellytyksiä ja lasten vaikutusmahdollisuuksia. Osallisuuden määrittely oli vastauksissa moninaista eikä yhteisiä jaettuina merkityksiä ollut. Osa vastaajista määritteli osallisuuden aikuisista käsin, toiset taas lapsista käsin. Usein osallisuus määriteltiin osallistumiseksi, aktiiviseksi tekemiseksi. Suurin osa mielsi osallisuuden aikuisen työväliseksi, ja tämän takia siitä on myös helppo luopua. Osallisuuteen liitettiin helposti vapaakasvatus ja aikuisuudesta luopuminen sekä yksilöllisyyden korostus. (Stenvall & Seppälä 2008, 4,8, 37–38.)

Osallisuuden määrittelytavat kumpuavat osallisuuteen suhtautumisesta. Aikuisten asenne, päiväkodin resurssit, lasten ikä ja kehitystaso, päiväkodin toimintakulttuuri sekä lasten vaikutusmahdollisuudet vaikuttavat osallisuuteen suhtautumiseen. Suhtautuminen jakaantui vastauksissa arvosidonnaiseen, byrokraattiseen ja käytännölliseen suhtautumistapaan, joista käytännöllinen suhtautumistapa korostui. Kyseisessä suhtautumistavassa osallisuus-käsite tunnetaan ja se koetaan tärkeänä päivähoitossa. Kuitenkin he kokivat, etteivät pysty toteuttamaan sitä siinä määrin mitä haluaisivat. Byrokraattisessa lähestymistavassa korostuu osallisuuden pakonomainen luonne. Osallisuus koetaan ylhäältäpäin sanelluksi toimintatavaksi, jossa ei huomioida päivähoiton työntekijöiden ammattitaitoa ja osaamista. Pienin osa suhtautui lapsen osallisuuteen arvosidonnaisesti. Siinä osallisuuteen suhtaudutaan positiivisesti niin periaatteen kuin käytännönkin tasolla. Lapsi otetaan mukaan päätöksentekoon ja suunnitteluun, ja osallisuutta pidetään arvokkaana. (Stenvall & Seppälä 2008, 20–21.)

Koulutusta pidettiin tärkeänä osana osallisuuden lisäämisessä. Toinen merkittävä osallisuuteen vaikuttava asia olivat toimintatavat; osallisuutta tukevat hyvät käytännöt.

Lisäksi lasten kanssa käytävää keskustelua ja lasten osallistumisen arkiaskareisiin nähtiin tukevan osallisuuden lisäämistä. Muutamat pitivät tärkeinä lasten kokoukset, lasten kuuntelun, yksilölliset haastattelut ja pienryhmätoiminnot. Muutama vastaajaa nosti projektit yhdeksi merkittäväksi osallisuutta tukevaksi työmenetelmäksi. (Stenvall & Seppälä 2008, 26–30.)

Parhaiten lasten nähtiin voivan vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lapsen vaikuttaminen ryhmään ei vastaajien mielestä toteudu yhtä hyvin kuin vaikuttaminen häntä itseään koskeviin asioihin. Heikoiten toteutui vaikuttaminen päiväkotia koskeviin asioihin. Tällöin osallisuus jää puolitiehen: se toteutuu hyvin silloin, kun asiat ovat pieniä arjen asioita, mutta unohtuu suuria linjoja mietittäessä. Vaikutusmahdollisuuksissa korostuvat myös lasten ikä ja kehitystaso; vaikutusmahdollisuuksien tulee kasvaa lasten mukana. (Stenvall & Seppälä 2008, 31–34, 39.)

4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Uuden varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä lasten osallisuus on otettu yhä tärkeämmäksi asiaksi, mitä tulee pyrkiä edistämään ja lisäämään. Aiemmassa päivähoitolaissa osallisuudesta ei ollut tarkkaa säädöstä, mutta nykyisessä varhaiskasvatustalassa on yleissäännös osallisuudesta (Opetushallitus. Säädökset ja ohjeet. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet. Varhaiskasvatustal VASU2017-verkkokomentointi. Osallisuus varhaiskasvatustalassa 2017). Uudessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa osallisuutta pidetään tärkeänä. Nykyaikana lapsia pyritään yhä enemmän ottamaan mukaan päiväkodin toiminnan suunnitteluun, sen toteutukseen sekä arviointiin, koska lapsilla on oikeus siihen.

4.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kerätä tietoa siitä, kuinka 5-vuotiaiden Velemu- ryhmässä toteutuu lasten osallisuus lasten ja kasvattajien kokemana. Tarkoituksena oli selvittää kuinka päiväkotit Pyrrin 5-vuotiaiden ryhmän kasvattajat mahdollistavat lasten osallisuuden toteutumisen toiminnassa ja sen suunnittelussa sekä selvittää, kuinka ryhmän lapset itse kokivat oman osallisuutensa toteutumisen. Tulosten avulla tuon näkyväksi sen, kuinka kasvattajat mahdollistavat lasten osallisuuden ja kuinka lapset sen kokevat. Tuloksia peilaan Shierin osallisuuden tasomalliin. Lisäksi tulosten perusteella tuon esille mahdollisia kehittämisideoita ja jatkotutkimus mahdollisuuksia.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksinä olivat: 1. Kuinka lasten osallisuus toteutuu päiväkodin toiminnassa ja sen suunnittelussa kasvattajien näkökulmasta? ja 2. Kuinka lapset itse kokevat oman osallisuutensa ryhmän toiminnassa ja sen suunnittelussa? Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni pyrin löytämään vastauksen määrällisellä menetelmällä eli kasvattajille tehdyllä kyselyllä. Toiseen tutkimuskysymykseeni pyrin löytämään vastauksen laadullisella menetelmällä eli lapsille tehdyllä haastattelulla.

4.2 Yhteistyökumppanin esittely

Joroisten varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa korostetaan leikkiä ja sen kautta oppimista, aktiivisuutta, oppimisympäristöjen monimuotoisuutta ja turvallisuutta. Varhaiskasvatuksessa olevat lapset ovat aktiivisesti mukana toiminnan suunnittelussa. Ideat ja mielipiteet otetaan huomioon ja jokaista lasta kuunnellaan. Kasvattajat havainnoivat lapsia ja kuuntelevat heidän ideoitaan, joiden perusteella pedagoginen toiminta suunnitellaan. Työskentely tapahtuu paljolti pienryhmissä, jotta lapsen osallisuus ja vuorovaikutus pääsevät toteutumaan. (Joroinen. Palvelut. Sivistyspalvelut. Varhaiskasvatus. Joroisten kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 7,19.)

Varhaiskasvatus perustuu positiiviseen pedagogiikkaan, jossa huomio kiinnitetään lapsen osaamiseen, onnistumiseen ja luontevahvuuksiin (Joroinen. Palvelut. Sivistyspalvelut. Varhaiskasvatus. Joroisten kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017). Joroisten varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tuottaa laadukasta, paikkakunnan ominaisuuksiin parhaiten sopivaa varhaiskasvatusta sekä joustavia, perheiden tarpeisiin soveltuvia avoimen varhaiskasvatuksen palveluja. Tavoitteena on joka päivä luoda lapselle hyvä päivä. (Joroinen. Palvelut. Sivistyspalvelut. Varhaiskasvatus i.a.)

Päiväkoti Pyrrri sijaitsee Joroisten koulukeskuksessa. Pyrrissä toimii kaksi ryhmää, 3–4-vuotiaiden päivähoitoryhmä Kilimut ja 5-vuotiaiden ryhmä Velemut (Joroinen. Palvelut. Sivistyspalvelut. Varhaiskasvatus. Päiväkodit i.a.). 5-vuotiaiden Velemuryhmässä on yhteensä 26 lasta ja viisi kasvattajaa, kaksi lastentarhanopettajaa ja kolme lastenhoitajaa.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

Laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään sanoja ja lauseita, kun taas määrällisessä tutkimuksessa käytetään lukuja. Määrällinen tutkimus perustuu jo olemassa oleviin teorioihin ja sillä pyritään yleistämään. Yleisin aineistonkeruumuoto määrällisessä tutkimuksessa on kysely. Laadullisen tutkimuksen perinteisiä aineistonhankintamenetelmiä ovat haastattelu ja havainnointi. (Kananen 2014, 16, 18, 65, 70.) Opinnäytetyöni oli suurimmaksi osaksi laadullinen tutkimus, jossa käytin laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelminä lapsille tehtävää yksilöhaastattelua (liite 1). Lisäksi aineistoa keräsin kasvattajille tehtävällä kyselyllä (liite 3). Kyselyssä kuitenkin ei selvitetty määriä, vaan kasvattajien ajatuksia ja mielipiteitä osallisuudesta. Pääpaino kyselyssä oli avoimissa kysymyksissä eli saatava aineisto oli laadullista.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on menetelmäsuuntaus, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, merkityksiä ja ominaisuuksia kokonaisvaltaisesti (Koppa 2015). Tyypillistä laadullisessa tutkimuksessa on tiedon kokonaisvaltainen hankinta sekä se, että aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tutkimuksen kohteena ovat ihmiset ja heidän käsityksensä ja kokemuksensa tutkittavasta asiasta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.) Kvalitatiivisella tutkimuksella saadaan syvällinen, tarkka, ymmärrettävä ja kokonaisvaltainen kuvaus ilmiöstä. Syvällinen ja hyvä kuvaus ilmiöstä tapahtuu sanallisessa muodossa, kun taas kvantitatiivisen tutkimuksen kuvaus on usein matemaattisessa muodossa. (Kananen 2014, 17.)

Laadullinen tutkimus ei ole vain yksi tietynlainen tutkimusote tai yhdenlainen tapa tutkia, vaan se sisältää lukuisia erilaisia traditioita, lähestymistapoja ja aineistonkeruuta ja analyysimenetelmiä ihmisen ja hänen elämänsä tutkimiseksi. Yhteiseksi tekijäksi koko laadullisen tutkimuksen kirjolle on elämismaailman tutkiminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Kun tutkitaan lasten osallisuutta, pyrin tuomaan esille kohteen laatua eli sitä, millainen on lasten osallisuuden laatu toiminnassa ja sen suunnittelussa. Pyrin tutkimuksellani saamaan mahdollisimman tarkan, ymmärrettävän ja kokonaisvaltaisen kuvan opinnäytetyöni ilmiöstä eli lasten osallisuuden toteutumisesta Velemu-ryhmässä. Näin ollen juuri laadullinen tutkimus sopii opinnäytetyöhöni.

Triangulaatio tarkoittaa ilmiön tutkimista useilla menetelmillä tavoitteena ilmiön tarkempi ja laajempi ymmärrys tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Tällaisella strategialla voidaan lisätä tulosten luotettavuutta. Denzin (1978) muodostaa neljä triangulaatioluokkaa: menetelmä-, teoria-, tutkija- ja aineistotriangulaatio. Aineistotriangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen käyttöä tutkimuksessa. Menetelmätriangulaatio on lähellä aineistotriangulaatiota, koska käytetyn tiedonkeruumenetelmän avulla saadaan erilaisia aineistoja. (Kananen 2017, 154.) Käytin tutkimuksessani aineistotriangulaatiota, jossa aineistoni koostui lasten haastattelun aineistosta ja kasvattajien kyselyn aineistosta.

5.1 Lasten haastattelu

Kun tutkitaan mielipiteitä tai käyttäytymistä, aineistonkeruumenetelmäksi sopii haastattelu. Haastattelussa aineistonkeruu tapahtuu vuorovaikutuksessa tutkijan ja tutkittavan välillä, jossa tutkija voi tarvittaessa neuvoa vastaajaa tai tehdä uusia kysymyksiä. (Kananen 2015, 142–143.) Haastattelu sopii tiedonkeruumenetelmäksi varsinkin silloin, kun halutaan korostaa yksilöä subjektina, jolla on mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Haastattelun avulla asiaa ja tietoa selvennetään tai syvennetään. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 95.)

Haastattelumuotoja on erilaisia ja haastattelut voidaan jaotella eri perustein (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Haastattelut voidaan jaotella esimerkiksi osallistujamäärän perusteella yksilö- tai ryhmähaastatteluiksi (Kananen 2015, 70). Kahtiajako voidaan tehdä myös lomakehaastattelun eli strukturoidun haastattelun ja puolistrukturoidun ja strukturoimattoman haastattelun välillä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Puolistrukturoidussa haastattelussa on mietitty teemat valmiiksi ja kysymykset ovat tarkkoja. Puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille haastatteluun osallistuville esitetään samat tai melkein samat kysymykset samassa järjestyksessä. Kysymysten järjestystä on myös mahdollista vaihtaa. Tällainen haastattelumuoto sopii tilanteisiin, joissa halutaan tietoa juuri tietyistä asioista. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastateltaville ei haluta tai ole tarpeen antaa suuria vapauksia haastattelutilanteessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.) Kysymyksiä voidaan lajitella monella tavalla. Avoimilla kysymyksillä saadaan enemmän ja laajempaa tietoutta kuin suljetuilla kysymyksillä. Suljettuihin kysymyksiin on helppo vastata ja kysymykset ovat yleensä

faktakysymyksiä. (Kananen 2017, 98.) Eri haastattelumuodoista parhaimmaksi opin näytetyöhöni valikoitui puolistrukturoitu haastattelu, jonka toteutin jokaiselle lapselle yksilöhaastatteluna. Valitsin juuri yksilöhaastattelun, jotta jokaisen lapsen oma mielipide tulee esille, koska kyseessä oli vasta 5-vuotiaat lapset. Ryhmähaastattelussa lapset olisivat varmaan tukeutuneet kaverin ajatuksiin ja ryhmätilanne olisi ollut haastavampi hallita. Opinnäytetyössäni selvitin koko Velemu-ryhmän lasten mielipiteitä omasta osallisuudestaan, siksi esitin kaikille haastateltaville lapsille samat kysymykset, samassa järjestyksessä. Haastattelun kysymykset olivat muodoltaan sekä suljettuja että avoimia painottuen suljettuihin kysymyksiin (liite 1). Suljetulla kysymyksellä saadaan pieneltä lapselta helposti vastaus kysymykseen, koska hänen ei tarvitse miettiä omaa vastausvaihtoehtoaan.

Tehtäessä empiiristä tutkimusta, ratkaistavaksi tulee, mikä on riittävä aineiston koko. Opinnäytetyö on opiskelijan harjoitustyö, jolla näytetään oppineisuutta alalta. Siksi tutkittavat aineistot eivät välttämättä ole kovin laajoja. Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan ilmiötä, ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin. Tutkittavan kohteen tulee tietää asiasta, joten kohteen valinta ei ole satunnaista vaan harkittua ja tarkoitukseen soveltuva. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86.) Koska kyseessä on tutkimus lasten osallisuudesta, niin mielestäni tarkoitukseen sopiva määrä haastateltavia lapsia on koko lapsiryhmä. Jokainen kokee osallisuuden omalla tavallaan, joten on tärkeitä saada mahdollisimman monen lapsen mielipide kuuluviin.

Haastattelemisen on yksi keskeinen lasten kuulemisen menetelmä. Lasten haastattelu sopii käytettäväksi menetelmäksi myös silloin, kun kysymykset antavat lapselle mahdollisuuden kertoa omasta mielipiteestään, kokemuksestaan tai tietämyksestään. Kun puhutaan lasten haastattelusta, voidaan myös puhua lasten kanssa tapahtuvasta keskustelusta. Keskustelussa on tarkoitus saada tutkittavan asian kannalta asiaan kuuluvaa aineistoa niin, että lasten ajatukset ja näkemykset tulevat esille heidän omalla lähestymistavallaan ja kielellään. Tutkijan tehtävänä on osata tehdä oikeanlaisia ja lapsille ymmärrettäviä kysymyksiä tai kerrontapyyntöjä, jotta lapsi pystyy tuottamaan itse omaa kerrontaansa. Tärkeää on myös tarkastaa keskustelemalla, että lapsen kertoma on ymmärretty oikein. (Raittila, Vuorisalo & Rutanen 2017, 312–315, 325.)

Lasten haastattelut harvoin etenevät suunnitellusti, joten niihin kannattaa valmistautua huolella miettimällä haastatteluun liittyviä käytännöllisiä ja sisällöllisiä asioita. Ennen

tutkimusta tutkijan olisi hyvä käydä kertomassa lapsille tutkimuksestaan ja haastattelusta. Samalla lapset pystyvät tutustumaan tutkijaan, mikä lasten on kannalta tärkeää. Lasten haastattelupaikan on hyvä olla rauhallinen ja tuttu tila, mikä voi auttaa lasta vastaamaan. Kysymyksiä mietittäessä on muistettava, että kysymysten tulee olla innostavia sekä sellaisia, että lapset ymmärtävät ne. Lasten haastattelemisessa tutkijan täytyy miettiä tarkoin haastattelukysymyksiä ja keskustelunavauksia, ettei vahingossa rajoita valmiiksi puheena olevan asian näkökulmia. Haastattelijan täytyy olla avoin ja kuunteleva keskustelija sekä osattava tukea lapsen kerrontaa ottamalla huomioon lapsen yksilölliset voimavarat ja haastatteluympäristölle asetettavat vaatimukset. (Raittila ym. 2017, 312–331.)

Lähdin miettimään lapsille tehtävän haastattelun kysymyksiä löytämieni muiden kyselyiden perusteella sekä pohdin myös sitä, mitä haluan haastattelulla saada selville. Kysymyksiä miettiessäni täytyi ottaa huomioon se, kuinka kysymykset esitetään lapsille niin, että lapset ymmärtävät ne. Kysymysten tulee olla selkeitä ja lyhyitä ja haastattelijan tulee käyttää lapsille tuttuja sanoja. Kysymysten määrän pidin kymmenessä, että lapset jaksavat keskittyä vastaamaan. Jaoin kysymykset päiväkodin toimintaan ja toiminnan suunnitteluun. Lopulliseen muotoonsa hiotut kysymykset hyväksyin sekä ohjaavalla opettajalla, että työelämäyhteistyökumppanilla. Ennen haastattelua kysyin jokaisen lapsen huoltajalta kirjallisen luvan lapsen osallistumisesta haastatteluun (liite 2). Haastattelut toteutin vuoden 2017 lopussa sekä vuoden 2018 alussa. Yhteensä 26 lapsesta 25:n lapsen huoltajat antoivat luvan haastatteluun. Haastattelupaikaksi valitsin päiväkodin johtajan työhuoneen, joka oli rauhallinen paikka. Työhuone oli lapsille myös ennestään tuttu, koska lapset saivat leikkiä siellä vapaasti. Yhden lapsen haastattelemisen kesti noin 10 minuuttia. Haastatteluja toteutui 24 kappaletta johtuen sairastumisesta. Lisäksi yksi lapsi ei halunnut vastata toiminnan suunnitteluosio kysymyksiin. Olin haastateltaville lapsille jo ennestään tuttu, koska olin harjoittelussa heidän ryhmässään samaan aikaan, kun tein haastatteluita.

5.2 Kasvattajien kysely

Kysely aineiston hankintamenetelmänä on tehokas, koska sillä pystyy säästämään aikaa ja vaivannäköä. Kysely voidaan toteuttaa posti- ja verkkokyselynä tai kontrolloituna kyselynä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 182–186.) Kyselyssä kysymysten

muoto on standardoitu eli vakioitu. Vakiointi tarkoittaa sitä, että kaikilta kyselyyn osallistuvilta kysytään samat asiat samassa järjestyksessä ja samalla tavalla. Kysely on oiva silloin, kun havaintoyksikkönä on henkilö ja esimerkiksi hänen mielipiteensä, asenteet tai ominaisuudet. (Vilka 2007, 28.) Kyselylomakkeen laatimiseen tulee kiinnittää huomiota. Ennen kysymysten laadintaa tulee pohtia, mitä tietoa kyselyllä toivotaan saavan. Kysymysten tulee olla selkeitä ja ymmärrettäviä. Muodoltaan kysymykset voivat olla avoimia, jolloin vastaaja vastaa kirjoittamalla oman vastauksensa tai sitten suljettuja eli vaihtoehdot antavia kysymyksiä. (Nieminen 2016.) Opinnäytetyössäni tein sähköisen Webropol-kyselyn päiväkodin 5-vuotiaiden ryhmän lastenhoitajille ja lastentarhanopettajille (liite 3). Lähetin kyselylomake viidelle kasvattajalle. Kyselyyn vastasi neljä kasvattajaa. Kyselyssä oli kahdeksan avointa ja kaksi suljettua kysymystä. Suljetut kysymykset olivat väittämiä Likertin asteikon mukaan. Likertin asteikko on yleisesti 4- tai 5- portainen järjestysasteikon tasoinen asteikko. Siinä toisena ääripäänä on usein *täysin samaa mieltä* ja toisena ääripäänä *täysin eri mieltä*. Haastateltavalle esitetään väittämät tutkittavasta asiasta, ja haastateltava valitsee vaihtoehdon, mikä kuvaa hänen mielipidettään parhaiten. (Heikkilä 2014.) Väittämissä käytin 4-portaista järjestysasteikkoa. Jätin pois niin sanotun neutraalin vastauksen, koska kysytään kasvattajien omasta työstä, niin kasvattajilla tulee olla mielipide asiaa.

Kyselyn merkityksellisimmät vaiheet ovat lomakkeen suunnittelu, sen kysymysten muotoilu ja testaus, koska aineiston keräämisen jälkeen virheitä ei enää voi korjata. Kyselylomake on aina hyvä testata ennen aineiston keräämistä. Tällöin tehdään koe-kysely, jossa vastaajat voivat olla esimerkiksi kollegoita, perusjoukkoon kuuluvia tai vastaavia henkilöitä. (Vilka 2007, 78.) Kyselylomakkeen yhteydessä lähetin vastaajille myös saatekirjeen, joka tallennetaan Webropol-ohjelmaan. Saatekirjeen perusteella vastaaja saa tiedon siitä, mihin tarkoitukseen hänen tietojaan ja mielipiteitään tarvitaan sekä mihin hänen antamiaan tietoja käytetään (Vilka 2007, 81). Kyselyni tein yhdessä työelämäkumppanini kanssa. Pohdimme yhdessä kyselyn kysymysten selkeyttä ja ymmärrettävyyttä. Lopullisen kyselylomakkeen hyväksyin myös ohjalla opettajallani.

6 AINEISTOJEN ANALYYSI

Kahden menetelmän toteuttamisesta syntyi kaksi analysoitavaa aineistoa: kasvattajien Webropol-kyselyn vastaukset ja lasten haastattelun vastaukset. Kummatkin vastaukset täytyi analysoida käyttäen apuna erilaisia analyysitapoja, jotta niistä pystyi etsimään tulokset.

6.1 Lasten haastattelun analysointi

Tutkimuksen tulkinnan ja ratkaisun etsimisessä on erilaisia aineiston käsittelyvaiheita, joidenka avulla päästään aineiston tulkintaan ja ratkaisuun. Ensimmäiseksi aineisto täytyy litteroida. Litterointi tarkoittaa aineistojen, kuten äänitteiden ja videoiden muuttamista tekstimuotoon. Litteroinnissa on olemassa ei tasoja, joilla litterointi toteutetaan. Litteroinnin tasoja ovat sanatarkka, yleiskielinen ja propositiotason litterointi. Esimerkiksi teemahaastattelusta saatu aineisto pyritään kirjoittamaan mahdollisimman sanatarkasti. Seuraavaksi tutkijan tulee perehtyä ja lukea aineistoa. Aineisto on hyvä lukea useampaan kertaan, jotta sisältö hahmottuu mahdollisimman selväksi. Usein haastatteluaineistoissa on paljon tekstiä, lauseita ja sanoja. Tämä tekstimassan runsaus voi peittää alleen vastaajan ydinviestin, jolloin tutkijan tehtävänä on etsiä tekstimassasta juuri se oleellisin tieto. Yleisimpänä menetelmänä käytetään tiivistämistä asiasisällöksi, jolloin asiasisältöjä etsitään tekstistä, jonka jälkeen ne nimetään sisältöä kuvaavalla termillä esimerkiksi yhdellä sanalla. Löydettyjä asiasisältöjä voidaan tarkastella eri tasoilla. (Kananen 2015, 160–154.) Lasten haastattelusta saamani vastaukset litteroin tietokoneelleni sanatarkasti, kuuntelemalla äänitteitä, että sain kaiken tärkeän ja oleellisen tiedon esille. Haastattelussa lasten ajatukset poukkoilivat ja heidän keskittymisensä oli hyvin rajallista. Vaikka palautin heidät takaisin aiheen piiriin ja yritin pitää yllä mielenkiintoa, osa lapsista ei jaksanut keskittyä. Tästä johtuen lasten vastaukset olivat hyvin lyhyitä. Lasten sanavaraston niukkuudesta varmasti myös johtui se, että jouduin tulkitsemaan lasten ilmeitä ja eleitä, koska heillä ei välttämättä ollut sanoja kertoa sitä, mitä mieltä he olivat.

Kvantifiointi on määrällinen analyysimenetelmä, mutta sitä voi soveltaa myös laadullisen aineistonanalysoimiseen. Yksinkertaisimmillaan kvantifiointi on aineiston

luokittelemista. Tätä voidaan toteuttaa asioiden mekaanisena laskemisena tai esimerkiksi, kuinka usein jokin tapahtuma vaikuttaa tilanteen etenemiseen. (Eskola & Suoranta 2003, 164.) Kvantifiointia eli sisällön erittelyä voidaan käyttää myös sisällönanalyysin apuna. Tällöin laadullista aineistoa kuvataan määrällisesti. Lasketaan esimerkiksi, kuinka monta kertaa sama asia tai tema esiintyy aineistossa. Kvantifiointi voi tuoda laadullisen aineiston käsittelyyn erilaista näkökulmaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119, 137.)

Frekvenssijakauma eli suora jakauma tarkoittaa, että muuttujan vaihteluväli on jaettu luokkiin ja kyseisiin luokkiin tulevat havaintojen lukumäärät ilmoitetaan. Muuttujan luokan havaintojen lukumäärää nimitetään frekvenssiksi. Frekvenssit voidaan esittää esimerkiksi summina tai prosentteina. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2014.) Frekvenssi eli esiintymistiheys kertoo kuinka monta löydöstä eli havaintoa esiintyy ryhmässä, luokassa tai aineistossa. Frekvenssi havainnollistaa kuinka monta erilaista havaintoa on aineistossa. Esiintymistiheydellä voidaan kertoa havaintotyyppien lukumäärät aineistossa. (Vilkkä 2007, 121.) Tutkija voi itse määrätä käytettävät luokat (Leppälä 2001, 11).

Havaintoyksiköiltä kerättyä tietoa voidaan tiivistää ja esittää suoran jakauman avulla, mitkä esitetään kysymyksittäin. Tämä on aineiston esittämistapa, sekä yksinkertainen analyysikeino, jossa nähdään yksittäisen muuttujan eri vaihtoehtojen saamat vastaukset. Suorassa jakaumassa käsitellään yksittäisen kysymyksen saamia jakaumia suhteellisina lukuina. Jokaiselle eri kysymyksen vaihtoehdolle lasketaan vastauksia vastaava suhteellinen osuus (%). Näin jakaumasta nähdään jokaisen vaihtoehdon saamat suhteelliset osuudet. Näistä jakaumista voidaan tehdä yksinkertaisia analyyseja. (Kananen 2015, 288–289.) Analysoin lasten haastattelun kysymyksittäin. Koska haastattelussa selvitettiin yhden muuttujan jakautuminen, käytin tulosten esittämistapana suoraa jakaumaa. Luokat muodostin kahta kysymystä pois lukien myönteisiin (”Kyllä saan”, ”On”) ja kielteisiin luokkiin (”En saa”, ”Ei ole”). Havaintojen määrät esitin prosenttiosuuksina. Kysymyksissä Mikä on lempipuuhasi päiväkodissa? ja Mitä haluaisit, että päiväkodissa tehdään? muodostin useamman luokan, jotka tuon esille tulokset-osiossa.

6.2 Kasvattajien kyselyn analysointi

Käsittelyvaiheiden jälkeen aineistoa täytyy tulkita. Aineistoa voidaan tulkita aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, teorialähtöisellä sisällönanalyysillä tai teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesta tai objektiivisesti. Analyysimenetelmän avulla tutkittavasta ilmiöstä saadaan tiivistetty ja yleinen kuvaus, josta voidaan tehdä johtopäätökset. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Kasvattajien kyselyn avointen kysymysten analysoinnissa käytin teorialähtöistä sisällönanalyysia.

Teorialähtöisessä aineiston analyysissa luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehyyseen, kuten esimerkiksi teoriaan tai käsitejärjestelmään. Tässä tapauksessa jokin tema tai käsitekartta ohjaa analyysia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–117.) Luokittelu eli kategorisointi tarkoittaa samaa merkitsevien asioiden tai käsitteiden yhdistämistä. Toisin sanoen se tarkoittaa yhdistävien tekijöiden löytämistä koodatuille tekstisegmenteille. Luokittelussa samaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään yhden käsitteen alle, jolloin siitä muodostuu looginen kokonaisuus. (Kananen 2017, 146.) Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006) käyttää luokittelun sijaan käsitettä teemoittelu. Apuna teemojen kokoamisessa voi käyttää koodausta tai kvantifiointia. Aineistoa järjestellessä teemojen mukaan, jokaisen teeman alle laitetaan esimerkiksi haastattelusta sellaiset kohdat, joissa puhutaan kyseessä olevasta teemasta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d.) Luin kyselyn vastauksia läpi useaan kertaan ja etsin sieltä osallisuuden teorioihin liittyviä teemoja. Samankaltaiset teemat merkitsin Word-ohjelmassa eri värein muodostaen niistä omat luokkansa.

Kasvattajien kyselyssä oli myös kaksi suljettua kysymystä, joissa kysyttiin kasvattien mielipidettä osallisuuden toteutumista päiväkodin toiminnassa ja toiminnan suunnittelussa. Vastausvaihtoehdot oli määritelty neljäportaisen Likert-asteikon järjestysasteikon mukaisesti. Frekvenssi kuvaa kuinka monta havaintoa on ryhmässä, luokassa tai aineistossa (Vilka 2007, 121). Esitin kasvattajien näkemykset osallisuuden toteutumisesta frekvenssin avulla. Kirjasin tapausten esiintymiskertojen lukumäärät jokaista luokkaa kohden.

7 TULOKSET

Tutkimuksessani olen hakenut vastausta, kuinka lasten osallisuus toteutuu päiväkodin 5-vuotiaiden lasten ryhmän toiminnassa ja sen suunnittelussa, lasten ja aikuisten kokemana. Lasten kokemuksia osallisuudesta selvitin puolistrukturoidulla haastattelulla (liite 1) ja kasvattajien näkemyksiä lasten osallisuudesta selvitin Webropol-kyselyn avulla (liite 3). Haastattelun ja kyselyn kysymykset jaoin kahteen osaan; lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa ja osallisuus toiminnan suunnittelussa. 5-vuotiaiden Velemu-ryhmässä on yhteensä 26 lasta, joista yhteensä 25:n lapsen vanhemmat antoivat luvan osallistua tutkimukseeni. Haastatteluita toteutui yhteensä 24, johtuen sairastumisista, sekä yksi haastateltava halusi vastata vain ensimmäisiin päiväkodin toimintaa koskeviin kysymyksiin. Kasvattajien Webropol-kysely lähetettiin yhteensä viidelle Velemu-ryhmän kasvattajalle, kahdelle lastentarhanopettajalle ja kolmelle lastenhoitajalle. Kyselyyn vastasi yhteensä neljä kasvattajaa.

7.1 Lasten näkemykset omasta osallisuudestaan toiminnassa ja sen suunnittelussa

Haastattelussa ensin lapsilta kysyttiin mielipiteitä heidän **osallisuudestaan päiväkodin toiminnassa**. Ensimmäiseksi haastattelussa lapsilta kysyttiin heidän lempipuuhansa päiväkodissa ja sitä, onko tätä lempipuuhaa ollut tarpeeksi päiväkodissa. Lapset toivat esille useita eri lempipuuhiansa. Luokittelin lempipuuhat seuraavasti: ulkoleikit (ulkona leikkiminen ja kiikkuminen), kädentaitoja vaativat leikit (askartelu, värittäminen, muovailu ja piirtäminen), rakenteluleikit (legot, dublot, palikat ja muotopatjat) ja muut leikit (omilla leluilla leikkiminen ja kaverin kanssa kahdestaan leikkiminen). 40 % lapsista nimesi lempipuuhakseen kädentaitoja vaativat leikit. 24% lapsista kertoi lempipuuhansa olevan erilaiset rakenteluleikit ja 20% lapsista kokivat lempipuuhansa olevan jokin muu leikki esimerkiksi leikkiminen omilla leluilla. Vastanneista lapsista 16 % kertoi lempipuuhansa olevan ulkoleikki. 91,7 % lapsista koki, että lempipuuhaa on ollut riittävästi. Loput 8,3 % lapsista kokivat, että heidän lempipuuhansa ei ole ollut riittävästi.

Seuraavaksi lapsilta kysyttiin heidän mielipidettään siihen, että tehdäänkö päiväkodissa sellaisia asioita, joista pidät. Lapsista 75% oli sitä mieltä, että päiväkodissa tehdään sellaisia asioita, mistä he pitävät. Loput 25% lapsista ei pitänyt päiväkodissa tehtävistä asioista. Kysyttäessä lapsilta sitä, että saavatko he itse päättää, mitä haluavat tehdä, 71,8% lapsista kokivat, että saavat itse päättää, mitä haluavat tehdä. 28,2% lapsista kokivat, etteivät he saa itse päättää, mitä haluavat tehdä.

Lapsilta kysyttiin mielipidettä siitä, kuuntelevatko aikuiset sinua riittävästi, jos sinulla on jotain kerrottavaa. Lapsista 79,2% oli sitä mieltä, että aikuiset kuuntelevat riittävästi, jos lapsilla on jotain asiaa. Loput 20,8% lapsista oli sitä mieltä, etteivät aikuiset kuuntele lapsia tarpeeksi. Viimeiseksi lapsilta kysyttiin, että saavatko he touhuta haluamansa kaverin kanssa päiväkodissa vai kertovatko aikuiset, kenen kanssa tulee leikkiä. Haastateltavista 79,2% oli sitä mieltä, että he saavat touhuta haluamansa kaverin kanssa päiväkodissa. 20,8% lapsista oli sitä mieltä, että aikuiset kertovat heille leikkikaverin.

Seuraavaksi lapsilta kysyttiin mielipiteitä heidän osallisuudestaan **päiväkodin toiminnan suunnittelussa**. Ensimmäiseksi selvitettiin, kokevatko lapset saavan mielipiteensä esille päiväkodin tekemisen suunnittelussa. 65,2% lapsista kokivat, että heiltä kysytään mielipidettä siihen, mitä päiväkodissa voisi tehdä. 34,8% lapsista koki, ettei heiltä kysytä mielipidettä kyseisestä asiasta. Kysyttäessä lapsilta, että mietittekö yhdessä aikuisten kanssa, mitä voisitte päiväkodissa tehdä, 73,9% lapsista oli sitä mieltä, että aikuiset ja lapset miettivät yhdessä tekemisvaihtoehtoja. Loput 26,1% lapsista olivat sitä mieltä, että aikuiset ja lapset eivät mieti yhdessä sitä, mitä päiväkodissa voisi tehdä.

Seuraavaksi lapsilta kysyttiin, "Mitä haluaisit, että päiväkodissa tehdään?" Luokittelin lasten vastaukset seuraavasti: ulkoleikit (takapihalla leikkiminen, kiikkuminen), kädentaitoja vaativat leikit (askartelu, piirtäminen ja muovailu), rakenteluleikit (legot, autot ja muotopatjaleikit), roolileikit (kampaamo-, eläin- ja merirosvoleikit) ja muut leikit (laulaminen ja omilla leluilla leikkiminen). Vastanneista lapsista 40% kertoivat, että haluavat leikkiä ulkoleikkejä ja 21% halusi päiväkodissa tehtävän erilaisia rakenteluleikkejä. Kädentaitoja vaativia leikkejä haluaisi tehdä 20% lapsista. Roolileikit kiinnostivat 10% lapsista ja 9% lapsista haluaisi leikkiä muita leikkejä, kuten esimerkiksi leikkiminen omalla lelulla. Viimeisenä kysymyksenä oli: "Jos keksit jonkun

kivan tekemisen, saatko tehdä sitä?" Lapsista 78,3% oli sitä mieltä, että he saavat tehdä sitä, mitä haluavat. 21,7% lapsista oli sitä mieltä, etteivät he saa tehdä sitä, mitä halusivat.

7.2 Kasvattajien näkemykset lasten osallisuudesta toiminnassa ja sen suunnittelussa

Kyselyyn vastasi 4 (N=5) kasvattajaa, kaksi lastentarhanopettajaa ja kaksi lastenhoitajaa. Kasvattajilta kysyttiin "Mitä lapsen osallisuus mielestäsi on?". Velemu-ryhmän kasvattajat ymmärtävät lapsen osallisuuden lasten mielipiteiden ja tarpeiden huomioon ottamisena ja mahdollisuuksien mukaan niiden toteuttamisena.

Lapsen mahdollisuus vaikuttaa ja kertoa omia mielipiteitä, ja niitä myös kuunnellaan.

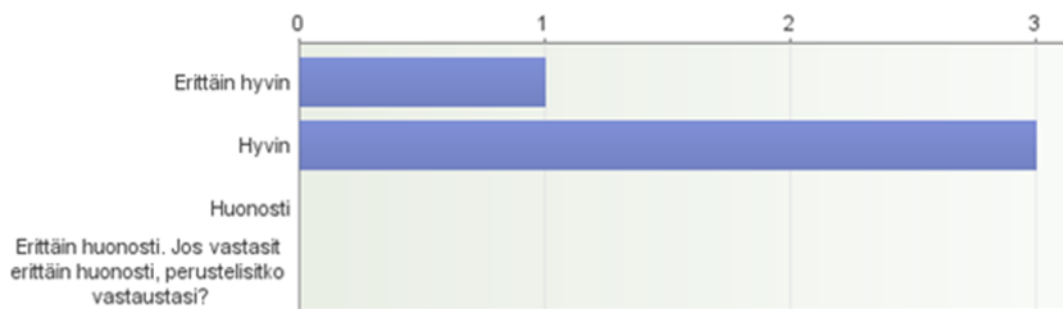
Lapsen kuunteleminen ja ottaminen mukaan toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon on myös lapsen osallisuutta. Osallistamisessa tulee ottaa huomioon lapsen ikä sekä kehitystaso. Osallisuus ei ole sitä, että toimitaan aina lasten mielipiteiden mukaisesti, vaan pyritään toteuttamaan lapsen toiveet ja tarpeet mahdollisuuksien mukaan. Osallisuudessa tulee kannustaa ujompiakin lapsia toimimaan muiden mukana.

Mielestäni osallisuus on myös vapaaehtoista ja lapsen oma kokemus tulee ottaa huomioon, ikä ja kehitystaso huomioiden.

Seuraavaksi kasvattajilta kysyttiin, kuinka he kokevat työntekijän roolin lasten osallisuuden toteutumisessa. Kasvattajat kokevat oman roolinsa hyvin tärkeäksi lasten osallisuuden toteutumisessa, koska juuri aikuiset pystyvät mahdollistamaan osallisuuden toteutumisen. Aikuisen on oltava sensitiivinen, aktiivinen ja läsnä sekä annettava mahdollisuus lasten osallisuuden toteutumiselle.

Työntekijänä minun tulee luoda ympäristö ja ilmapiiri osallisuutta kannustavaksi ja tukevaksi. Minun tulee myös kuunnella ja havainnoida lapsia ja hyödyntää lapsilta saatua tietoa osallisuuden tukemiseksi.

Kasvattajilta kysyttiin, kuinka heidän mielestään lasten **osallisuus toteutuu päiväkodin toiminnassa** (kuvio 2). Yhteensä neljästä kasvattajasta kolme oli sitä mieltä, että lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa toteutuu hyvin. Yhden kasvattajan mielestä osallisuus toteutuu erittäin hyvin.

KUVIO 2. Osallisuuden toteutuminen toiminnassa

Seuraavaksi kasvattajia pyydettiin nimeämään, missä toiminnassa lasten osallisuus toteutuu. Kasvattajien mielestä lasten osallisuus toteutuu suurimmaksi osaksi pienryhmätoiminnassa, missä lapset saavat valita itse pienryhmät ja sen, mitä he haluavat tehdä. Lisäksi yleisesti leikeissä, lauluissa, askarteluissa ja kirjavalinnoissa lasten osallisuus tulee näkyviin. Kuitenkin pienryhmätoiminnassa olisi myös parannettavaa, jotta se olisi lasten osallisuuden huomioon ottavaa ja pedagogisesti tavoitteellista. Osallisuus toteutuu myös kasvun kansioihin laitettavissa muistoissa, joihin lapsi saa itse arvioida, mitä mieltä hän oli toiminnasta.

Kysyttäessä kasvattajilta sitä, kuinka he mahdollistavat lasten osallisuuden toteutumisen toiminnassa. Suurin osa kasvattajista vastasi sen tapahtuvan olemalla läsnä ja kuuntelemalla lasta.

Olemalla läsnä, keskustelemassa yhdessä toiminnasta. Esim. jos lapset ehdottavat jotain, pohditaan (ja myös perustellaan) voiko vai eikö jotain tehdä.

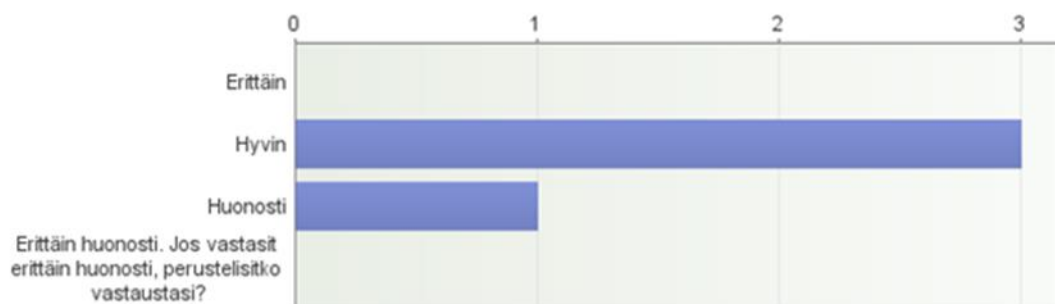
Osallisuuden mahdollistamista on myös kasvattajan oleminen mukana leikeissä ja tarvittaessa niiden ohjaaminen. Lasten yksilöllinen kohtaaminen arjessa mahdollistaa myös osallisuuden toteutumisen.

Viimeiseksi kasvattajilta kysyttiin heidän mielipidettään siitä, mitkä asiat voivat olla esteinä lasten osallisuuden toteutumiselle. Eniten kasvattajat toivat esille, että osallisuuden esteinä ovat liian tarkat, etukäteen suunnitellut toiminnat. Lisäksi kasvattajat mainitsivat esteiksi kasvattajien asenteen ja motivaation. Tuttujen toimintatapojen muuttaminen voi olla vaikeaa.

Muut sovitut toiminnat. Aikuisten oma asenne/motivaatio/sitoutuminen työhön.

Esteinä mainittiin myös kiire ja työnkuormittavuus ja että pienryhmätyöskentely on aikuislähtöistä.

Seuraavaksi kasvattajilta kysyttiin kysymyksiä liittyen päiväkodin **toiminnan suunnitteluun**. Kasvattajilta kysyttiin mielipidettä, kuinka lasten osallisuus toteutuu päiväkodin toiminnan suunnittelussa (kuvio 3). Kolmen kasvattajan mielestä lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa toteutuu hyvin ja yhden kasvattajan mielestä se toteutuu huonosti.

KUVIO 3. Osallisuuden toteutuminen toiminnan suunnittelussa

Kasvattajien pyydettiin nimeämään, millaisen toiminnan suunnittelussa lasten osallisuus toteutuu. Kasvattajien mielestä lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa toteutuu hyvin monissa toiminnoissa, erityisesti leikin suunnittelussa. Kuitenkin tavoitteellisen toiminnan, kuten blogissa näkyvän vuosisuunnitelman suunnittelussa lasten osallisuus ei oikein näy. Kasvattajien mielestä lapset osallistetaan mukaan toiminnan suunnitteluun kyselemällä lasten mielipiteitä, keskustelemalla lasten kanssa ja kuuntelemalla lasten mielipiteitä.

Kyselyn lopuksi kysyin kasvattajilta kehittämisideoita lasten osallisuuden vahvistamiseksi ja lisäämiseksi. Esiin nousi totuttujen toimintamallien ja -kulttuureiden muuttaminen lapsilähtöisemmäksi.

Totuttujen toimintamallien ja -kulttuureiden muuttaminen enemmän lapsilähtöisemmäksi. Aikuisten asenteet ratkaisevat paljon.

Kasvattajien mielestä keskustelua lasten kanssa tulee lisätä ja pyrkiä saamaan kaikkien lasten mielipiteet esille. Aikuisten rauhallisuus, läsnäolo ja tahto toteuttaa lasten mielipiteitä ja toiveita vahvistaa osallisuutta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyölläni hain vastausta kysymyksiin: kuinka lasten osallisuus toteutuu ryhmän toiminnassa ja sen suunnittelussa kasvattajien kokemana ja kuinka lapset itse kokevat osallisuutensa. Velemu-ryhmän osallisuuden toteutumisessa on hyvin paljon samankaltaisuutta aiempiin osallisuutta tutkiviin tutkimuksiin.

8.1 Osallisuus toiminnassa

Velemu-ryhmän kasvattajat antavat lapselle mahdollisuuden vaikuttaa ja kertoa omia mielipiteitään. He kuuntelevat lasta ja ottavat lapset mukaan päätöksentekoon. Kasvattajat pyrkivät mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan lasten toiveet, mutta kuitenkin aina siihen ei ole mahdollisuutta. Velemu-ryhmän kasvattajat ottavat lapsen iän ja kehitystason huomioon lasten osallistamisessa. Lapsen vapaaehtoisuus ja oma kokemus osallisuudesta otetaan myös huomioon. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että lapsilla on oikeus tulla kuulluksi ja osallistua heidän elämäänsä vaikuttaviin asioihin. Kun lapset kohdataan arvostavasti, heitä kuunnellaan ja heidän aloitteisiinsa vastataan, vahvistuu lasten osallisuuden kokemus ja vaikuttamisen taidot. (Opetushallitus 2016.) Kasvattajien toiminta on hyvin lapsilähtöistä. Hytösen (1992, 132–135) mukaan lapsilähtöisyys on asioiden näkemistä ja tekemistä lasten silmin ja heidän tukemista oikeilla menetelmillä ja valinnoilla.

Varhaiskasvatuksessa kasvattajan rooli on todella tärkeä lasten osallisuuden toteutumisessa. Näin myös kokivat kyselyyn vastanneet kasvattajat. He kokevat oman roolinsa hyvin tärkeäksi lasten osallisuuden toteutumisessa, koska juuri aikuiset pystyvät sen mahdollistamaan. Karlsson (2005, 36–39) korostaa myös kasvattajan toimintaa lasten osallisuuden mahdollistajana. Kasvattajien toimintatavoilla on suuri vaikutus lasten aktiivisuuteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin. Avoin ja kuunteleva kasvattaja pyrkii löytämään keinot selvittääkseen lasten ajatukset ja mielipiteet. Velemu-ryhmän kasvattajat luovat lapsille sellaisen ympäristön ja ilmapiirin, jossa lasten osallisuutta kannustetaan ja tuetaan. Kasvattajat kuuntelevat ja havainnoivat lapsia. Näiden perusteella lasten mielipiteet ja ideat otetaan huomioon suunniteltaessa esimerkiksi päiväkodin toimintaa. Suurin osa Velemu-ryhmän lapsista oli sitä mieltä, että aikuiset

kuuntelevat heitä riittävästi, kun heillä on jotain asiaa. Tällöin lapsi kokee olonsa turvalliseksi ja itsensä tärkeäksi päiväkotiyhteisössä.

Kasvattajien mielestä Velemu-ryhmän lasten osallisuus toteutuu parhaiten pienryhmätoiminnassa. Pienryhmätoiminnassa lapset saavat itse valita ryhmät ja sen, mitä he haluavat tehdä. Suurin osa haastatteluun vastanneista lapsista olivat myös sitä mieltä, että he saavat touhuta sellaisen kaverin kanssa päiväkodissa, kun haluavat. Lähes yhtä monta Velemu-ryhmän lapsista oli sitä mieltä, että he saavat päättää itse, mitä he tekevät. Osallisuus toteutuu myös kasvun kansioihin laitettavissa muistoissa, joihin lapsi saa itse arvioida sen, mitä mieltä oli toiminnasta. Yleisesti lasten haastattelun perusteella lapset pitivät toiminnasta, jota päiväkodissa tehdään.

Velemu-ryhmän kasvattajat mahdollistavat lasten osallisuuden toteutumisen olemalla läsnä ja kuuntelemalla. Lasten kanssa keskusteleminen ja esimerkiksi leikkiin mukaan meneminen on osallisuuden mahdollistamista. Erityisesti lasten yksilöllinen kohtaaminen arjessa mahdollistaa osallisuuden toteutumisen. Leinosen (2014, 18) mukaan lasten osallisuus rakentuu lasten ja aikuisten, sekä ryhmän että yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa jokapäiväisissä kohtaamisissa. Kun lapset kohdataan arvostavasti, heitä kuunnellaan ja heidän aloitteisiinsa vastataan, vahvistuu lasten osallisuuden kokemus ja vaikuttamisen taidot (Opetushallitus 2016).

Osallisuuden toteutuminen toiminnassa oli kasvattajien mielestä hyvällä tasolla. Suurimpina esteinä he toivat esille liian tarkat ja etukäteen suunnitellut toiminnat. Lisäksi kasvattajien asenteet ja motivaatiot ja tuttujen toimintatapojen muuttaminen voi olla esteenä osallisuuden toteutumiselle. Samoihin johtopäätöksiin tuli Irtamo (2013, 65–67) pro gradu -tutkielmassaan. Kasvattajat voivat omalla toiminnallaan ja asenteellaan mahdollistaa ja parantaa osallisuutta.

8.2 Osallisuus toiminnan suunnittelussa

Haastatteluun vastanneista lapsista yli puolet oli sitä mieltä, että heiltä kysytään mielipidettä siihen, mitä päiväkodissa voisi tehdä. Vielä useampi lapsista oli sitä mieltä, että aikuiset ja lapset miettivät yhdessä, mitä päiväkodissa voisi tehdä. Tämä poikkeaa Irtamon (2013, 67–68) tutkielman tuloksista, joissa lapset kokivat, ettei heidän mielipiteitään kuunnella vaan aikuiset päättävät kaikesta. Kasvattajien mielestä lapset osallistetaan mukaan ryhmän toiminnan suunnitteluun kyselemällä ja kuuntelemalla lasten mielipiteitä ja keskustelemalla lasten kanssa. Tällä tavalla kasvattajat toteuttavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteita.

Kasvattajien mielestä lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa toteutuu hyvin esimerkiksi erityisesti leikin suunnittelussa. Kuitenkin tavoitteellisen toiminnan, kuten blogissa näkyvän vuosisuunnitelman suunnittelussa lasten osallisuus ei näy. Edellä mainittu voi osaltaan johtua lasten kehitystasosta, jonka perusteella osallistuminen vaativimpiin toimintoihin on mahdotonta.

Kasvattajat esittivät erilaisia kehittämisideoita lasten osallisuuden vahvistamiseksi ja lisäämiseksi. Muun muassa yhtenä ideana oli totuttujen toimintamallien ja -kulttuureiden muuttaminen lapsilähtöisemmäksi. Lasten kanssa keskustelua tulisi myös lisätä ja pyrkiä saamaan kaikkien lasten mielipiteet esille.

Kasvattajien mielipiteissä osallisuuden toteutumisesta toiminnan suunnittelussa oli eroavaisuuksia. Suurin osa oli sitä mieltä, että se toteutuu hyvin. Tämä voi johtua monesta syystä. Esimerkiksi osallisuus voidaan ymmärtää eri tavalla. Kuten Stenvall & Seppälä (2008, 20–21) tuovat esille, osallisuuden määrittelyyn vaikuttaa se, miten osallisuuteen suhtaudutaan. Suhtautumiseen vaikuttavat monet asiat kuten kasvattajien asenteet ja päiväkodin toimintakulttuuri. Olisikin tärkeätä, että päiväkodissa yhdessä määritellään, mitä osallisuus heillä tarkoittaa.

8.3 Osallisuuden taso ja osallisuuden kehittämisideoita

Päiväkoti Pyrrin 5-vuotiaiden Velemu-ryhmän osallisuuden taso vaikuttaa hyvältä. Peilattaessa lasten haastattelun ja kasvattajien kyselyn tuloksia Shierin osallisuuden tasomalliin, voidaan todeta, että osallisuuden taso sijoittuu tasolle kolme eli lasten mielipiteet otetaan huomioon. Osallisuuden taso neljä vaatisi kaikilta kasvattajilta aktiivista lasten ottamista mukaan pidempikestoisen toiminnan suunnitteluun. Kun päiväkodin toiminta rakentuu lasten mielipiteet ja kehitystason huomioon ottavaksi, voidaan tehdä päätelmä, että toiminta on riittävästi lasten osallisuutta kunnioittavaa (Shier 2001, 113). Tulosten perusteella osallisuus toteutuu erityisesti leikin suunnittelussa, jota voidaan pitää yksittäisenä valintana. Lisäksi yksi kasvattaja koki lasten osallisuuden toteutumisen toiminnan suunnittelussa huonona. Kuitenkin Päiväkoti Pyrrin 5-vuotiaiden Velemu-ryhmän osallisuus täyttää lasten oikeuksien sopimuksen asettamat edellytykset lasten osallisuudelle. Selkeästi kasvattajien toiminta rakentuu lasten mielipiteiden kuulemiseen.

Osallisuuden kehittäminen on jo alkanut Päiväkoti Pyrrin 5-vuotiaiden Velemu-ryhmässä, koska opinnäytetyöni aihe tuli päiväkodin tarpeista. Jotta toimintaa voi kehittää, tulee tietää toiminnan tämän hetkinen tila. Osallisuuden kehittämiseksi täytyisi päiväkodin sopia osallisuus yhdeksi päiväkodin kehittämiskohteeksi, mikä otettaisiin huomioon koko päiväkodin toiminnassa. Kehittämisprosessi tulisi suunnitella, aikatauluttaa ja määritellä arviointiajankohdat. Osallisuuden vahvistamisen kehittämistä olisi myös erilaisten osallisuuden tukemisen menetelmien ja työtapojen selvittäminen ja niiden haltuunotto. Tässä voisi hyödyntää muita päiväkodeja tekemällä heidän kanssa benchmarking-arviointia. Näiden lisäksi voisi myös tutkia päiväkodin ryhmiä osallisuuden toimintaympäristöinä, jotka mahdollistavat osallisuuden. Kuinka päiväkodissa on sijoitettu esimerkiksi lelut ja muut lasten käyttöön tarkoitetut tavarat? Onko kaikki lelut lasten saatavilla, vai päättääkö kasvattaja, millaiset mahdollisuudet lapsille annetaan? Lisäksi jatkotutkimusaiheena voisi olla lasten osallisuuden toteutumisen tutkiminen muissa Pyrrin lapsiryhmissä.

9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Sosiaalialan ammattilaisena sosionomin (AMK) varhaiskasvatuksen kompetenssien eettiseen osaamiseen kuuluu kyky toimia lasten oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Sopimuksessa korostetaan lasten osallisuuden edistämistä ja kehittämistä ja lasten hyvinvoinnin ja hoivan varmistamista. Lisäksi eettinen osaaminen tarkoittaa kykyä työskennellä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja arvojen mukaisesti. (Sosiaalialan amk-verkosto i.a.) Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka lasten osallisuus toteutuu päiväkodissa niin lasten kuin kasvattajien näkökulmasta. Tulevana sosionomina noudatan varhaiskasvatuksen kompetensseja ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja arvoja. Eettisesti aihe on erittäin tärkeä, koska osallisuuden vaikutus lapsen turvalliseen kasvuun ja kehitykseen on erittäin merkittävä.

Hyvä tieteellinen käytäntö määrittää tieteellisen tutkimuksen eettisyysnäkökulman. Jos tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä, tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus voi olla hyvä ja tulokset uskottavia. Hyvää tieteellistä käytäntöä on, että tutkimuksessa noudatetaan sovittuja toimintatapoja kuten rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta koko tutkimusprosessin ajan. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät valitaan tutkimuksen kriteeristön mukaisesti. Tutkija käyttää muiden tutkijoiden tutkimuksia niitä kunnioittaen ja antaen niille kuuluvan arvon. Tietoaineistoa käsitellään aineistolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Ennen tutkimuksen aloittamista tarvittavat tutkimusluvut haetaan ja tutkimukseen osallistuvien oikeudet, vastuut ja velvollisuudet sovitaan. Tutkimuksen kannalta merkitykselliset sidonnaisuudet ilmoitetaan asianomaisille. Tutkijan tulee tarvittaessa jäädä itsensä tilanteissa, joissa he ovat esteellisiä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.) Olen tehnyt opinnäytetyötä mahdollisimman huolellisesti ja noudattaen hyvää tieteellistä käytäntöä. Työssäni käytetyt menetelmät soveltuvat aiheen käsittelyyn. Lähdemateriaalin käytössä olen kiinnittänyt huomion niiden soveltuvuudesta teemaan sekä lähdeviittausten virheettömyyteen. Ennen tutkimusta hain tutkimusluvan Joroisten Päiväkodilta. Lasten osallistuminen haastatteluun oli vapaaehtoista, ja haastatteluluvan kysyin lasten vanhemmilta. Kasvattajat saivat osallistua kyselyyn vapaaehtoisesti. Haastattelun äänitteet ja haastatteluaineiston litteroinnit olen tuhonnut asianmukaisesti raportoitua ne työhöni.

Opinnäytetyön luotettavuus tarkoittaa sitä, että saadut tutkimustulokset ovat oikeita. Luotettavuutta kuvataan kahdella käsitteellä: validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti kertoo sen, että tutkimuksessa on tutkittu oikeita asioita. Reliabiliteetti kuvaa tulosten pysyvyyttä eli toistettaessa tutkimus, saadaan samat tutkimustulokset. Luotettavuusarviointi kohdistetaan koko tutkimusprosessiin. (Kananen 2015, 343.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuustarkastelu eroaa määrällisen tutkimuksen vastavasta tarkastelusta. Tämä johtunee siitä, että validiteetti ja reliabiliteetti ovat syntyneet kvantitatiivisen tutkimuksen piirissä. Laadullisessa tutkimuksessa validius kertoo kuvauksen ja siihen kytkettyjen selitysten ja tulkintojen samankaltaisuutta. Voidaan siis kysyä, kuinka hyvin selitys liittyy kuvaukseen? Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus lisääntyy, kun tutkimus kuvataan mahdollisimman tarkasti jokaisessa tutkimusvaiheessa. Tutkimuksen validiutta voidaan parantaa käyttämällä useita tutkimusmenetelmiä, josta käytetään triangulaatio nimitystä. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233.) Vaikka laadullisen tutkimuksen luotettavuustarkastelu on erilainen kuin määrällisessä, niin molemmissa perusajatuksena on saada luotettavaa tutkimustietoa. Luotettavuuteen liittyy läheisesti objektiivisuus, joka korostuu laadullisessa tutkimuksessa, koska tutkijan rooli on hyvin suuri. Tutkijan päätösvallassa on, ketä ja mitä hän tutkii ja miten hän analysoi tulokset. Ennakkosuunnittelu ja laaja dokumentointi lisää luotettavuutta. (Kananen 2014, 150–151.)

Olen pyrkinyt kuvaamaan opinnäytetyöni vaiheet mahdollisimmin selkeästi. Käyttämällä kahta eri tutkimusmenetelmää, tutkimuksen luotettavuus on parempi. Olen pyrkinyt olemaan täysin objektiivinen opinnäytetyön prosessin aikana. Mielestäni objektiivisuuden toteutuminen on haastavinta tutkimustulosten tulkinnassa. Olen pyrkinyt pitämään oman mielipiteeni loitolla ja pyrkinyt tulkitsemaan tuloksia lasten ja kasvatustajien näkökulmasta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereitä on useita. Esimerkiksi vahvistettavuus tarkoittaa sitä, että tutkimusaineisto luetaan tutkittavilla tarkoituksena selvittää, onko tutkija tehnyt oikeita tulkintoja. Arvioitavuus eli riittävä dokumentaatio lisää luotettavuutta, jos se tehdään koko tutkimusprosessista. Riittävä dokumentointi on edellytys luotettavuusarvioinnille. Lisäksi tutkijan tulee pystyä perustelemaan valintansa ja ratkaisunsa. (Kananen 2014, 151–153.) Lasten haastattelu oli haastavaa, koska heidän keskittyminen herpaantui melko nopeasti. Lisäksi huolenani oli miten saa lapset

ymmärtämään kysymykseni oikein. Kerroin kysymykset lapsille mahdollisimman yksinkertaisesti ja jos havaitsin lapsen ilmeestä, ettei hän ymmärtänyt asiaa, niin kerroin kysymyksen hänelle toisella tavalla.

10 POHDINTA

Opinnäytetyöni oli työelämälähtöinen, ja sen aihe liittyi vahvasti tämän hetkiseen varhaiskasvatukseen. Uuden varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa on tuotu yhä enemmän esille. On hienoa, että päiväkotiki Pyyri on halunnut lähteä selvittämään sitä, kuinka heillä lasten osallisuus toteutuu. Opinnäytetyöni myötä Velemu-ryhmän kasvattajat saivat tietoa siitä, miten lapset itse ovat kokeneet osallisuutensa ja mitä mahdollisia muutoksia kasvattajat voivat tehdä osallisuuden mahdollistamiseksi.

Opinnäytetyöprosessi oli hyvin pitkä mutta antoisa. Alussa aiheen ja tutkimuskysymysten rajaaminen vei aikaa paljon. Kun aihe oli lopullisesti rajattu, lähdin työstämään opinnäytetyötäni varmallalla työotteella. Aineistonhankintamenetelmissä oli samanlaiset teemat, mikä edesauttoi sitä, että tulokset vastasivat tutkimuskysymyksiini. Teorian rajasin koskemaan aihettani. Opinnäytetyön kannalta oli tärkeää, että valitsin lapsille haastattelun ja kasvattajille kyselyn. Näin sain kummankin osapuolen mielipiteet huomioon opinnäytetyössäni. Tämä lisäsi myös opinnäytetyöni luotettavuutta, koska kumpikaan aineisto ei olisi yksin pystynyt vastaamaan laatimiini tutkimuskysymyksiini.

Opinnäytetyöprosessini oli aika ajoitin haastavaa. Haastavana koin sen, että tein raporttiani yksin. Välillä olisi kaivannut toista osapuolta ajatusten jakamiseen. Uudet varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet toivat myös haastetta raportin kirjoittamiseen, koska usein käyttämissäni lähteissä oli viitattu vielä vanhaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Toisaalta näin pääsin tutustumaan hyvin uusiin ohjeistuksiin. Lasten haastatteluita toteuttaessani huomasin sen, että aina haastattelut eivät mene niin kuin oli suunnitellut. Toisaalta 5-vuotiaiden lasten haastattelemine oli haastavaa, koska siinä täytyi ottaa huomioon monta eri asiaa, kuten kysymysten selittäminen, lapsen vireystaso ja mielenkiinnon ylläpitäminen.

Opinnäytetyöprosessini aikana oman ammatillisen kehittymisen tavoitteena oli oppia lisää lasten osallisuuden tärkeydestä ja tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Tulevana sosionomi-lastentarhanopettajana minulla on velvollisuus olla edistämässä ja tukemassa lasten osallisuutta. Osallisuuden tärkeys lasten kasvun ja kehityksen osatekijänä vain vahvistui. Sähköisten kyselyiden laatiminen lisäsi tietoteknisiä taitojani

tulevaisuutta varten, koska nykyaikana sähköiset kyselyt ovat yleistyneet. Analysoidessani lasten haastattelusta ja kasvattajien kyselystä saamiani aineistoja, opin jäsentämään tietoa ymmärrettäväksi ja selkeäksi kokonaisuudeksi.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kerätä tietoa siitä, kuinka Velemu-ryhmässä lasten osallisuus toteutuu toiminnassa ja sen suunnittelussa. Uskon, että tekemästäni opinnäytetyöstä Velemujen kasvattajat saavat ensinnäkin tiedon siitä, kuinka lasten osallisuus toteutuu ja myös mahdollisuuden jatkossa muuttaa jotain toimintatapaa, jos sille on tarvetta. Uskon, että myös opinnäytetyöhöni osallistuneiden lasten vanhemmat ovat kiinnostuneita siitä, kuinka heidän lapsensa ryhmässä osallisuus toteutuu.

LÄHTEET

- Alanko, A. (2013). Osallisuusryhmä demokratiakasvatuksen tilana- tapaustutkimus lasten ja nuorten osallisuusryhmien toiminnasta Oulussa. (Väitöskirja, Oulun yliopisto.) Saatavilla <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526203072.pdf>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. (2009) *Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa*. Vantaa: Printel Oy.
- Heikkilä, T. (2014). Kvantitatiivinen tutkimus. Saatavilla 4.5.2018 <http://www.tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>
- Henni, M. & Lehtovaara, M. (2011). "*KAIKKI TÄÄLLÄ ON KIVAA*". *Lapsilähtöisyyden toteutuminen lasten näkökulmasta päiväkotia Vironniemessä*. (Opinäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla 12.3.2017 https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/26120/DiakEtela_HenniLahtovaara_2011.pdf?sequence=1
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2004). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hytönen, J. (1992). *Lapsikeskeinen kasvatustieteiden tutkimus*. Helsinki: WSOY.
- Irtamo, M. (2013). *Lasten osallisuus päiväkodin arjessa*. (Pro gradu-tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos). Saatavilla 21.4.2017 <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42792/URN:NBN:fi:ju-201401131047.pdf?sequence=1>
- Joroinen. Palvelut. Sivistyspalvelut. Varhaiskasvatustieteiden tutkimus (i.a.). Saatavilla 24.4.2018 http://www.joroinen.fi/palvelut/sivistyspalvelut/varhaiskasvatustieteiden_tutkimus/
- Joroinen. Palvelut. Sivistyspalvelut. Varhaiskasvatustieteiden tutkimus. Joroisten kunnan varhaiskasvatustieteiden tutkimus 2017. Saatavilla 30.7.2018 http://www.joroinen.fi/uploads/Sivistystoimi/Joroisten%20kunnan%20varhaiskasvatustieteiden_tutkimus%202017.pdf
- Joroinen. Palvelut. Sivistystoimi. Varhaiskasvatustieteiden tutkimus. Päiväkodit (i.a.). Saatavilla 21.4.2017 http://www.joroinen.fi/palvelut/sivistyspalvelut/varhaiskasvatustieteiden_tutkimus/paivakodit/

- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. (2015). *Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. (2017) *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karlsson, L. 2005. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kettukangas, T & Härkönen, U. (2014). *Lasten osallisuus perustoiminnoissa*. Teoksessa Heikka, J.; Fonsén, E; Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. (s. 96–114) Tampere: Kopio-Niini Oy.
- Koppa (2015). Avoimet. Menetelmäpolkuja humanisteille. Laadullinen tutkimus. Saatavilla 10.1.2018 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>
- L 580/2015. Varhaiskasvatuslaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- L 731/1999. Suomen perustuslaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P8>
- Lapsenoikeudet.fi. Lapsen oikeuksien sopimus. (i.a.) Saatavilla 2.8.2018 <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- Leinonen, J. (2014) Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, J.; Fonsén, E; Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. (s. 16-40) Tampere: Kopio-Niini Oy.
- Leinonen, J. (2014). Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Julkaisussa J. Heikka, E. Fonsen, J. Elo, & J. Leinonen (toim.), *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa* (s. 16–40). Tampere: Suomen Varhaiskasvatus.
- Leppälä, R. 2001. Tilastotieteen johdantokurssi (TILTP1). Saatavilla 17.7.2018: <http://www.sis.uta.fi/tilasto/tiltp1/luennot.pdf>
- Nieminen, A. (2016). Määrällisen tutkimusmenetelmän perusteet. Opetusmoniste 2016. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. (2009). *Kehittämistyön menetelmät. Uudella osaamisella liiketoimintaan*. Helsinki: WSOYPro.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a. *Varhaiskasvatus. Lapsen oikeus varhaiskasvatukseen*. Saatavilla 30.4.2018 <http://minedu.fi/varhaiskasvatusoikeus>
- Opetushallitus (2016). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17* Saatavilla 23.4.2017 http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Opetushallitus. Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Varhaiskasvatus. (i.a.). Saatavilla 29.4.2018 http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus
- Opetushallitus. Säädökset ja ohjeet. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet. Varhaiskasvatus. VASU2017 –verkkokommentointi. Osallisuus varhaiskasvatuksessa (2017). Saatavilla 20.4.2017 http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/vasu2017_verkkokommentointi/103/0/osallisuus_varhaiskasvatuksessa
- Pulkinen, L. (2017). *Lasten hyvinvointi Suomessa I. Jatkuuko lasten hyvinvoinnin menestystarina? –konferenssi*. Saatavilla 21.4.2017 https://www.thl.fi/documents/605877/3257039/Pulkinen_yhteinen+lapsik%C3%A4sitys_artikkeli.pdf/ca0f3c04-8f18-4a64-b68f-77d37fa9a0d5
- Raittila, R., Vuorisalo, M. & Rutanen, N. (2017). Lasten haastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.), *tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 312–335). Tampere: Vastapaino.
- Rasku-Puttonen, H. 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa Karila, Kirsti, Alasuutari, Maarit, Hännikäinen, Maritta, Nummenmaa, Anna Raija & Rasku-Puttonen, Helena (toim.) *Kasvatusvuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 111-125.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 11.1.2018 <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6.html>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006a) KvaliMOTV –Menetelmäopetuksen tietovaranto. Saatavilla 3.5.2018 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006b) KvaliMOTV –Menetelmäopetuksen tietovaranto. Saatavilla 3.5.2018 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006c) KvaliMOTV –Menetelmäopetuksen tietovaranto. Saatavilla 3.5.2018 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006d) KvaliMOTV –Menetelmäopetuksen tietovaranto. Saatavilla 3.5.2018 www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html
- Shier, H. (2001). *Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children and Society vol. 15.* 107–117, Iso-Britannia.
- Sosiaalialan amk-verkosto i.a. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen varhaiskasvatuksen kompetenssit. Saatavilla 18.7.2018: <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/7b605176-cddd-4bab-b0e4-3b99865d2fa2>
- Stenvall, E. & Seppälä, U. (2008). *Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa.* Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin työpapereita 2008:1. Saatavilla 21.4.2017 http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf
- Strandell, H. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana – Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Tammer-paino Oy.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus (2016). Lastensuojelun käsikirja. Lapsen osallisuus. Saatavilla 23.4.2017 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turja, L. & Vuorisalo, M. (2017). Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (s. 36-55). Tampere: Vastapaino.
- Tutkimuseettisyyden neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavilla 17.7.2018: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

- Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. (2010). "Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi". Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Saatavilla 8.5.2018 http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf
- Vilka, H. (2007). *Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2014. Menetelmätietovaranto. KvantiMOTV. SPSS. Frekvenssijakauma, keski- ja hajontaluvut. Saatavilla 17.7.2018 <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/frekvenssi/harjoitus1.html>

LIITE 1. Lasten haastattelu

OSALLISUUS TOIMINNASSA

1. Mikä on lempipuuhasi päiväkodissa?
Onko sitä ollut tarpeeksi paljon päiväkodissa?
2. Tehdäänkö päiväkodissa sellaisia asioita, joista pidät?
3. Saatko itse valita, mitä haluat tehdä?
4. Kuunteleeko aikuiset sinua riittävästi, jos sinulla on jotain kerrottavaa?
5. Saatko touhuta haluamasi kaverin kanssa päiväkodissa vai kertooko aikuinen sinulle, kenen kanssa leikit?

OSALLISUUS TOIMINNAN SUUNNITTELUSSA

6. Kysytäänkö lapsilta, mitä päiväkodissa voisi tehdä?
7. Mietittekö yhdessä aikuisten kanssa, mitä voisitte päiväkodissa tehdä?
8. Mitä haluaisit, että päiväkodissa tehdään?
9. Jos keksit jonkun kivan tekemisen, saatko tehdä sitä?

LIITE 2. Vanhempien suostumus lapsen osallistumisesta tutkimukseen

HEI VELEMUJEN VANHEMMAT!

Olen sosionomiopiskelija Pieksämäen Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Suoritan samalla myös lastentarhanopettajan pätevyyttä, mistä johtuen olen nyt harjoittelussa päiväkodissanne. Samalla kun olen päiväkodissanne harjoittelussa, teen Velemu-ryhmään myös opinnäytetyöni. Opinnäytetyöni aiheena on tutkia, kuinka osallisuus toteutuu päiväkodin toiminnassa ja sen suunnittelussa, niin kasvattajien kuin lasten näkökulmasta. Tarkoitukseni on kerätä tietoa tutkimukseeni kasvattajille suunnatulla kyselyllä ja haastatteleamalla lapsia yksilöhaastatteluna. Haastattelun tulon toteuttamaan päiväkodissa marras-joulukuun vaihteessa.

Opinnäytetyölläni osoitan konkreettisesti sen, kuinka lasten ja kasvattajien mielestä lasten osallisuus toteutuu Velemujen ryhmässä. Tulosten avulla Velemujen kasvattajat voivat tehdä tarvittaessa muutoksia toimintaansa lasten osallisuuden osalta. Tutkimus suoritetaan nimettömänä ja siitä saatuja tuloksia käytetään vain opinnäytetyössäni. Noudatan opinnäytetyössäni salassapitosäännöksiä. Käytän haastattelussa apunani muistiinpanovälineitä sekä äänitän lasten haastattelut ja toiminnan havainnoinnin. Tutkimusaineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Tarvitsen teiltä vanhemmilta luvan lastenne osallistumisesta tutkimukseen.

Lisätietoa opinnäytetyöstäni voit kysyä minulta sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin,

Ella Kankkunen

ella.kankkunen2@student.diak.fi

Suostumuksen palautus 22.11.2017 mennessä päiväkotiin.

LAPSENI _____

SAA EI SAA OSALLISTUA TUTKIMUKSEEN.

HUOLTAJAN ALLEKIRJOITUS _____

LIITE 3. Kasvattajien kysely

1. Koulutus ja ammattinimike
2. Mitä lapsen osallisuus mielestäsi on?
3. Millaisena koet työntekijän roolin lasten osallisuuden toteutumisessa?

PÄIVÄKODIN TOIMINTA

4. Kuinka mielestäsi lasten osallisuus toteutuu päiväkodin toiminnassa?
  - a) erittäin hyvin
  - b) hyvin
  - c) huonosti
  - d) erittäin huonosti. Jos vastasit erittäin huonosti, perustelisitko vastaustasi?
5. Missä toiminnassa lasten osallisuus toteutuu?
6. Kuinka mahdollistat lasten osallisuuden toteutumisen päiväkodin toiminnassa?
7. Mitkä asiat voivat olla esteinä lasten osallisuuden toteutumiselle?

PÄIVÄKODIN TOIMINNAN SUUNNITTELU

8. Kuinka mielestäsi lasten osallisuus toteutuu päiväkodin toiminnan suunnittelussa?
  - a) erittäin hyvin
  - b) hyvin
  - c) huonosti
  - d) erittäin huonosti. Jos vastasit erittäin huonosti, perustelisitko vastaustasi?
9. Millaisen toiminnan suunnittelussa lasten osallisuus toteutuu?
10. Millä tavoin lapset osallistetaan mukaan toiminnan suunnitteluun?
11. Kertoisitko lopuksi, millaisia kehittämisideoita sinulla on lasten osallisuuden vahvistamiseksi ja lisäämiseksi?